

ŽENY & MUŽI *v datech*

Úřad vlády

ČSÚ

Publikace, kterou držíte v ruce, vznikla ve druhém pololetí roku 2008. Je kolektivním dílem pracovní skupiny k genderové statistice a jejím příspěvkem k plnění úkolu daného usnesením vlády č. 540/2008 ze 14. května 2008 k Souhrnné zprávě o plnění „Priorit a postupů vlády při prosazování rovných příležitostí žen a mužů“, konkrétně bodu 1.9.: „Pokračovat ve veřejné diskusi o problematice rovných příležitostí žen a mužů s cílem seznámit českou veřejnost se státní politikou rovných příležitostí žen a mužů a jejími cíli“. Na publikaci se podíleli zástupci Českého statistického úřadu, Úřadu vlády, Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Ministerstva vnitra ČR, Ministerstva zdravotnictví ČR, Ministerstva spravedlnosti ČR, Generálního ředitelství vězeňské služby ČR, Ústavu pro informace ve vzdělávání ČR a Ústavu zdravotnických informací a statistiky České republiky. Díky všem výše uvedeným a několika dalším institucím bylo možno podklady pro publikaci shromáždit a předložit Vám publikaci v takové podobě, v jaké ji nyní držíte v ruce.

Vzhledem k tomu, že plánujeme její opakované aktualizované vydání (případně opět s anglickou verzí), budeme velmi vděční za jakékoli Vaše připomínky, návrhy a náměty na zlepšení publikace. Lze je směřovat buď na Český statistický úřad (Samostatné oddělení specifických statistik obyvatelstva); Mgr. Marek Řezanka, telefon: 274 054 075; e-mail: marek.rezanka@czso.cz, nebo na Úřad vlády, konkrétně Ing. Vladimír Mašek, telefon: 224 002 515; e-mail: masek.vladimir@vlada.cz

Úvod	II–XI
Tabulky a grafy	
Kapitola 1: Obyvatelstvo, rodiny a domácnosti	2
Kapitola 2: Zdraví	16
Kapitola 3: Vzdělání	28
Kapitola 4: Práce a mzdy	34
Kapitola 5: Sociální zabezpečení	60
Kapitola 6: Soudnictví a kriminalita	66
Kapitola 7: Veřejný život a rozhodování	72
Kapitola 8: Věda, technologie a informační společnost	80
Seznam základních genderových pojmů	84
Seznam zkratk	90

Tato publikace přináší statistická data, která vypovídají o současném postavení žen a mužů v České republice. Statistika vždy sledovala vybrané ukazatele v členění podle pohlaví. Zejména to platí pro demografickou statistiku, která zjišťuje odlišnosti vázané spíše na fyzicko-biologické rozdíly populace a vymezené kategorií „pohlaví“. Ty však jsou v podstatě dané, jen málokdy ovlivnitelné a demografie až zprostředkovatelně vypovídá i o jejich sociálních důsledcích. Rozdíly mezi ženami a muži jsou charakteru biologického a sociálního. Pohlaví se vztahuje k biologickým rozdílům. Pojem gender odkazuje právě na sociální rozdíly mezi ženami a muži. Pro tento výraz nemá prozatím čeština adekvátní ekvivalent. **Gender¹⁾ se vztahuje k sociálním rozdílům a k těm vztahům mezi ženami a muži, které jsou získané, měnitelné v čase a široce se liší uvnitř jednotlivých kultur i mezi nimi.** Tyto rozdíly a vztahy jsou sociálně konstruované a získané prostřednictvím socializačního procesu. Jsou obsahově specifické a mohou být modifikovány. Ukazuje se, že na rovné postavení žen a mužů mají stále více vliv především tyto kulturně a sociálně podmíněné, konstruované faktory, tj. takové, které se mohou v čase i prostoru měnit a různit se jak v rámci jedné kultury, tak mezi kulturami navzájem. Nejsou tedy přirozeným, daným rozdílem mezi ženami a muži, ale dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů. Genderové role jsou vytvářeny získaným (navyklým, naučeným) chováním příslušné společnosti, komunity nebo sociální skupiny, které lidi předurčuje pojmát aktivity, úkoly a odpovědnosti jako ženské nebo jako mužské. Toto chování je ovlivněno věkem, společenskou třídou, rasou, etnikem, kulturou, vírou nebo jinou ideologií a geografickým, ekonomickým a politickým prostředím. Změny v genderových rolích často nastanou jako důsledky ekonomických změn, změn přirozených nebo politických okolností, včetně změn v důsledku rozvojové pomoci, strukturálních změn nebo změnou založenou na národních nebo mezinárodních tlacích.

Uvnitř příslušného společenského kontextu mohou být genderové role proměnné nebo neměnné, podobné nebo odlišné, doplňující se nebo konfliktní. Jak muži, tak ženy hrají ve společnosti několikerole – produktivní, reprodukční a řídicí. Muži se obvykle považují za živitele, jsou

schopni obětovat více času roli výrobce (produktivní role) a ze svých četných rolí hrají v daný čas jen jednu. Oproti mužům ženy často zajišťují druhotný pracovní příjem. Své role hrají současně a musí se vypořádávat s konkurenčními nároky na svůj omezený čas. Ženská pracovní doba a flexibilita jsou tím pod mnohem větším tlakem. Pokud muži a ženy historicky hrají ve společnosti různé role, jsou často vystaveni velmi odlišnému kulturnímu, institucionálnímu, fyzickému a ekonomickému tlaku, mnohdy zakořeněnému v podobě systematické nerovnosti a diskriminace. **Role žen a mužů se v současných společnostech a institucích zásadně liší.** Podle toho se též liší jejich potřeba. Lze určit v zásadě dva typy potřeb: praktické, vyvolané aktuálními podmínkami a strategické, umožňujícími ženám a mužům vykonávat genderové role, které jim společnost určila. Ty se liší se v závislosti na specifickém, sociálním, ekonomickém a politickém kontextu, v němž jsou formulovány. Zpravidla se soustřeďují na rovný přístup k pracovním příležitostem a výcviku, rovné mzdy za práci srovnatelné hodnoty, právo na vlastnictví půdy a kapitálu, ochranu proti sexuálnímu obtěžování v zaměstnání a domácímu násilí, svobodu rozhodování mít dítě. Jejich naplnění vyžaduje změnu tradičních zvyků a postojů společnosti.

Gender vychází z konceptu rovných příležitostí pro muže a ženy, který říká, že všechny lidské bytosti mohou svobodně rozvíjet své schopnosti a využívat příležitosti bez omezení, která mohou přinášet genderové role nebo jakékoliv bariéry pro účast v ekonomickém, politickém a sociálním životě na základě pohlaví. **Genderová rovnost, neboli rovnost mezi ženami a muži, se obecně vztahuje k rovnosti v právech, v povinnostech a příležitostech žen a mužů, dívek a chlapců. Nejde jen o ženskou záležitost, týká se i mužů.** Neznamená to, že ženy a muži jsou stejní, ale že rozsah práv žen a právo mužů, rozsah jejich povinností a příležitostí nezávisí na tom, zda se narodili jako ženy nebo jako muži. **Rovnost mezi ženami a muži je záležitostí lidských práv. Vyrovnaná účast žen a mužů v každé oblasti života představuje důležitou podmínku rovnosti mezi ženami a muži.** Je třeba oběma vyrovnávat jejich vzájemné faktické příležitosti ve všech rozhodujících společenských oblastech.

Prvním krokem je odhalit nerovnosti v postavení a odstraňovat diskriminace. Výzkumy potvrdily, že rozdíly dopadů na ženy a muže jsou růz-

1) Tento i další pojmy jsou vysvětleny v níže uvedeném přehledu základních genderových pojmů.

né. V reakci na toto zjištění začalo být legitimním vytváření specifických programů pro ženy a programů zaměřených na rovnost žen a mužů. Zvyšující se zaměstnanost a zvyšující se úroveň vzdělání žen jsou bezesporu příznaky jejich sebeuvědomování a emancipačních snah, které zejména v posledním desetiletí akcelerují, především ve vyspělých zemích. Ženy, stále více vzdělanější, se stále více a častěji zapojují do pracovního procesu a realizují se tak i v této oblasti. To vše bez ohledu na dopady a důsledky, které to má pro jejich rodinu a plnění mateřské role.

Máme-li se pokusit o předpoklad dalšího vývoje, lze očekávat, že tento nastoupený trend bude dále pokračovat a zasáhne i další země, které budou následovat vývoj v nejvyspělejších státech. Ženy se vzrůstající úrovní svého vzdělání získají potřebu realizovat se více i v zaměstnání a rodinný život a mateřství budou častěji přizpůsobovat profesní kariéře. Budou nuceny hledat způsoby, jak skloubit tyto dvě oblasti, a to ovlivní i reprodukční chování a způsob rodinného života. Uvedené tendence již započaly a nelze počítat, že by v dohledné době došlo ke zvratu, naopak, spíše zesílí, budou čtenější a rozšíří se, tak, jak bude postupovat civilizační, vědecký a kulturní pokrok. Současný vývoj v chápání problematiky postavení žen a mužů ve společnosti znamenal posun od jeho pojetí ve smyslu „ženské otázky“ a někdy dokonce až poměrně radikálního feminismu ke pojetí rovnovážného postavení obou pohlaví ve smyslu rovných šancí, tak, jak o něm uvažuje teorie genderu.

Nově vzniklý obor, tzv. genderová statistika, má poskytovat data pro genderové analýzy, které diagnostikují rozdíly mezi ženami a muži v podmínkách, potřebách, úrovni participace, přístupu ke zdrojům a vývoji, kontrole majetku, rozhodovacích pravomocích atd. v kontextu jím určených genderových rolí. Ukazují tak jejich specifické aktivity, podmínky, potřeby, jejich přístup ke zdrojům (zejména finančním) a možnosti řídit je, stejně tak jako jejich přístup k rozvojové podpoře a rozhodování. **Genderová analýza zkoumá tyto vazby a další faktory v jejich širším společenském, ekonomickém a politickém kontextu** a v kontextu životního prostředí. **Je nástrojem diagnostikujícím rozdíly mezi ženami a muži.** Genderové analýzy jsou prvním krokem v genderově senzitivním plánování, zlepšujícím genderovou rovnost. Genderová analýza se neomezuje pou-

ze na identifikaci rozdílů. Mnohem významnější je rozpoznávání podnětů genderových vztahů a určování změn, které je třeba k dosažení rovnosti provést institucemi. **Genderový mainstreaming** podporuje rovnost mezi ženami a muži ve všech aktivitách a politikách na všech úrovních, bere v úvahu jejich možný efekt na situaci žen a mužů. Je celosvětově prosazovanou metodou vyrovnávání příležitostí žen a mužů. Rozumí se jím postup, kterým je veškeré veřejné rozhodování, včetně činností, které mu předchází nebo s ním souvisí, tj. zejména provádění analýz a vyhodnocování, striktně podřizováno požadavku, aby konečné rozhodnutí napomohlo vyrovnat příležitosti žen a mužů. Rozhodnutí, které by vyznělo v neprospěch této vyváženosti, musí být doplněno vhodným opatřením, které důsledky vlastního rozhodnutí v oblasti rovnosti eliminuje.

Je to postup odhadování dopadů plánovaných akcí – včetně legislativy, koncepcí nebo programů – na ženy a muže, a to ve všech oblastech a na všech úrovních. Je to strategie k tomu, aby se zájem o ženy, stejně tak jako o muže, stal integrální součástí přípravy, implementace, monitoringu a vyhodnocování koncepcí v politické, ekonomické a sociální sféře tak, aby z nich ženy a muži profitovali stejným dílem. Cílem je dosáhnout genderové rovnosti příležitostí. Dobře prováděný genderový mainstreaming potřebuje nové strategické nástroje a přizpůsobení již existujících, ke kterým patří i **nové posuzování statistických údajů a začlenění pohlaví jako rozlišovacího znaku.**

Kroky, směřující k rovnosti žen a mužů, předpokládají:

- ❖ Rozpoznat realitu žen a mužů v různých etapách životního cyklu a v různých sociálních a ekonomických skupinách.
- ❖ Diskutovat o tom, co je dobré a co je špatné v životě žen a mužů.
- ❖ Rozhodnout, zda jsou identifikované rozdíly a podobnosti mezi ženami a muži přijatelné.
- ❖ Identifikovat problémy vztahující se k existujícím nerovnostem a klíčové příčiny těchto problémů.
- ❖ Stanovit cíle k dosažení rovnosti v různých sférách společnosti.
- ❖ Aktivně pracovat k dosažení rovnosti.

Statistiky, týkající se žen a mužů, jsou v tomto procesu nezbytné s cílem:

- ❖ Informovat o situaci.
- ❖ Přesvědčit politiky a prosadit změny.
- ❖ Inspirovat.
- ❖ Poskytnout nezaujatá data pro přijetí opatření.
- ❖ Monitorovat a vyhodnocovat politiky a přijatá opatření.

Statistiky k problematice pohlaví předpokládají, že:

- ❖ Všechny statistiky týkající se jednotlivců budou členěny podle pohlaví.
- ❖ Všechny proměnné veličiny a jiné charakteristiky budou analyzovány a předkládány tak, že pohlaví bude představovat primární a hlavní klasifikaci.
- ❖ Ve všech statistikách, kde to je z podstaty věci možné, se budou odrazet problémy obou pohlaví.

Všechny statistiky, týkající se osob, by měly být primárně sledovány podle pohlaví. To vyžaduje úzkou a neustálou spolupráci mezi uživateli a producenty statistik. Uživatelé, hlavně politici, plánovači a nevládní organizace, odpovídají za identifikaci problémů a otázek týkajících se žen a mužů ve společnosti, stanovení potřeb pro zlepšení a za specifikaci cílů rovnosti obou pohlaví. Na základě těchto informací **statistici odpovídají za zjištění potřeb statistických údajů z různých oblastí a za vypracování soupisu potřebných statistik a ukazatelů. Dalším úkolem pro statistiky je kompilovat dostupné statistiky relevantní pro tyto potřeby a předložit informace způsobem, který je vhodný pro uživatele.** Důležité je rozšiřovat statistiky mezi různé skupiny uživatelů a věnovat větší pozornost aspektům pohlaví. Úzká a trvalá spolupráce mezi uživateli a statistiky je pro to hlavní podmínkou. Právě uživatelé znají reálné problémy.

Národní akční plán rovných příležitostí žen a mužů České republiky je součástí každoroční Souhrnné zprávy o plnění „Priorit a postupů vlády při prosazování rovných příležitostí žen a mužů“ (www.vlada.cz). Vychází z Pekingské akční platformy - programového dokumentu OSN, který identifikuje 12 kritických oblastí, v nichž jsou ženy diskriminovány a obsahuje řadu opatření na odstranění tohoto stavu. Rovněž vychází

z Plánu pro dosažení rovného postavení žen a mužů v EU pro roky 2006 – 2010, který uvádí šest prioritních oblastí:

- ❖ Dosažení stejné ekonomické nezávislosti pro ženy a muže
- ❖ Podpora sladění pracovního, soukromého a rodinného života
- ❖ Podpora rovné účasti žen a mužů na rozhodovacím procesu
- ❖ Odstraňování násilí založeného na pohlaví a obchodování s lidmi
- ❖ Odstranění stereotypů ve společnosti týkajících se pohlaví
- ❖ Podpora rovného postavení mužů a žen mimo EU; ale zároveň také stanovuje sedm opatření k nápravě stavu:
- ❖ jasný politický závazek prosazovat rovnost žen a mužů,
- ❖ zlepšení institucionálního zabezpečení politiky rovnosti žen a mužů,
- ❖ využívání programů EU pro prosazování rovnosti žen a mužů,
- ❖ podpora sociálního dialogu (spolupráce se sociálními partnery),
- ❖ podpora rozvíjení rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů,
- ❖ posilování účinnosti právních předpisů,
- ❖ sledování dosaženého pokroku prostřednictvím statistických ukazatelů.

Na základě uvedených priorit a opatření stanovuje národní akční plán 45 opatření v sedmi oblastech:

- ❖ prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže jako součást politiky vlády,
- ❖ právní zabezpečení předpokladů rovných příležitostí pro ženy a muže a zvyšování úrovně právního vědomí,
- ❖ zajištění rovných příležitostí žen a mužů v přístupu k ekonomické aktivitě,
- ❖ vyrovnaní sociálního postavení žen a mužů pečujících o děti a potřebné členy rodiny,
- ❖ zohledňování žen z hlediska jejich reprodukční funkce a fyziologických odlišností,
- ❖ potlačování násilí páchaného na ženách,
- ❖ sledování a vyhodnocování účinnosti uplatňování principu rovného postavení žen a mužů.

Vláda České republiky každoročně hodnotí plnění tohoto plánu a opatření aktualizuje.

Tato publikace si klade za úkol přinést co nejširšímu spektru uživatelů vybraná základní data, vztahující se k problematice postavení žen a mužů, která má v současné době statistika k dispozici.

Odkazy na [Český statistický úřad:** \[www.czso.cz\]\(http://www.czso.cz\) \(analýzy, časové řady, ediční plán publikací, ad.\)](http://www-stranky.a publikace s rozšířenými informacemi ke genderové problematice obecně:</p>
</div>
<div data-bbox=)**

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR: www.mpsv.cz

Úřad vlády: www.vlada.cz

Zaostřeno na ženy a na muže

(<http://czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/p/1413-07>)

Tematicky je publikace členěna na osm kapitol:

1. Obyvatelstvo, rodiny a domácnosti

**Odkazy na [Demografický informační portál \(\[www.demografie.info\]\(http://www.demografie.info\)\)](http://www-stranky.a publikace s rozšířenými informacemi:</p>
</div>
<div data-bbox=)**

Demografická příručka

(<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/4032-06-2006>)

Statistická ročenka ČR

(<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/10n1-07-2007>)

Cizinci v České republice

(<http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/uvod>)

Genderové statistiky

(http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod)

2. Zdraví

Odkazy na [Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR:** \[www.uzis.cz\]\(http://www.uzis.cz\)](http://www-stranky.a publikace s rozšířenými informacemi:</p>
</div>
<div data-bbox=)**

Státní zdravotnický ústav: www.szu.cz

Národní program boje proti AIDS v České republice:

<http://www.aids-hiv.cz/>

Pracovní neschopnost pro nemoc a úraz 2007

(http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/3305-07-za_rok_2007)

Souhrnné informace o obyvatelstvu

(http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_lide)

3. Vzdělávání

Odkazy na [Ústav pro informace ve vzdělávání:** \[www.uiv.cz\]\(http://www.uiv.cz\)](http://www-stranky.a publikace s rozšířenými informacemi:</p>
</div>
<div data-bbox=)**

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele

(www.uiv.cz/rubrika/98)

Výsledky ad hoc modulu 2003 o celoživotním vzdělávání v r. 2003

(www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/3119-04)

4. Práce a mzdy

Odkazy na [Publikace za kapitulu Práce a mzdy na ČSÚ**](http://www-stranky.a publikace s rozšířenými informacemi:</p>
</div>
<div data-bbox=)**

(<http://czso.cz/csu/edicniplan.nsf/aktual/ep-3#31>)

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR:

<http://portal.mpsv.cz/sz/stat>

Trh práce v ČR za roky 1993–2007

(http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/3103-08-1993_az_2007)

5. Sociální zabezpečení

Odkazy na [Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR:** \[www.mpsv.cz\]\(http://www.mpsv.cz\)](http://www-stranky.a publikace s rozšířenými informacemi:</p>
</div>
<div data-bbox=)**

Vybrané údaje o sociálním zabezpečení 2004

(http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/publ/3202-05-za_rok_2005)

6. Soudnictví a kriminalita

Odkazy na **www-stránky a publikace s rozšířenými informacemi:**

Ministerstvo vnitra ČR: www.mvcr.cz

Ministerstvo spravedlnosti ČR: www.msp.cz

Soudnictví ČR (<http://portal.justice.cz>)

7. Veřejný život a rozhodování

Odkazy na **www-stránky a publikace s rozšířenými informacemi:**

Volební statistika ČSÚ (www.volby.cz)

8. Věda, technologie, informační společnost

Odkazy na **www-stránky a publikace s rozšířenými informacemi:**

Ukazatele výzkumu a vývoje 2006

(http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/9601-07-za_rok_2006)

Informační technologie

(http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/informacni_technologie_pm)

Oproti minulému vydání se zde neobjevují některé tabulky a grafy (důvody jsou různé: aktuální data nejsou k dispozici, nemají dostatečnou vypovídací hodnotu či oproti minulému vydání nezaznamenala vývoj v čase). Naopak, některé tabulky a grafy se zde objevují nově (týká se to především kapitol Zdraví, Sociálního zabezpečení či Vědy, výzkumu a vývoje).

Publikované tabulky a grafy přinášejí výběr statistických údajů za uvečené tématické oblasti. Není to přehled vyčerpávající a je také omezený tím, která data v současné době statistika může poskytnout. Na následující adrese najdete jak odkazy na současnou brožuru, tak i na brožury z let minulých a jiné publikace zpracovávající genderově citlivá data. Dále jsou zde aktualizována data za jednotlivé oblasti:

http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod

Věříme, že publikace přinese uživatelům přehledné informace a uvítáme i další spolupráci s nimi na problematice genderové statistiky.

Tento i další pojmy jsou vysvětleny v níže uvedeném přehledu základních genderových pojmů.

Obecné metodické poznámky

Poznámky k tabulkám:

Ležatá čárka (–) v tabulce na místě čísla značí, že se jev nevyskytoval.
Nula (0; 0,0) značí více než nulu, ale méně než nejmenší jednotku vyjádřenou v tabulce.
Křížek (x) značí, že zápis není možný z logických důvodů.

Rozdíly v datech:

Oproti publikaci z roku 2005 došlo zejména v kapitolách Obyvatelstvo, rodiny, domácnosti (u tabulky 1), Zdraví (tabulka 2), ale i Práce a mzdy (změna výpočtu GPG) k některým metodologickým úpravám či změnám zdrojů dat v časových řádách zpětně za roky, jež figurovaly v minulém vydání publikace.

Věk a doba trvání:

V publikaci se chápe věk (resp. doba trvání) jako dokončený (tj. věk-doba při posledních narozeninách-výročí). Pokud se v publikaci objeví např. text „–19“ používá se ve významu „do 19 dokončených let včetně“ neboli „osoby, které ještě neoslavily dvacáté narozeniny“. Obdobně se např. text „65+“ objevuje ve významu „osoby ve věku 65 a více let“ neboli „osoby, které již oslavily šedesáté páté narozeniny“. Dále např. text „20–24“ lze chápat jako „věková skupina těch, kteří již dosáhli 20. narozenin, ale ještě nedosáhli 25. narozenin“.

(Graf 1)

Strom života je zobrazen podle absolutních počtů osob jednotlivých ro-
ných stavů v jednotlivých věkových skupinách.

Do 29 let věku převládali v populaci ČR lidé, kteří ještě nevstoupili do manželství (ve věku 20–24 let bylo více jak 90 % žen a 96 % mužů svobodných, ve věkové skupině 25–29 let bylo svobodných ještě 57 % žen a 76 % mužů). Ve věkové kategorii 30–34 let byla již jen čtvrtina žen svobodných, v případě stejně starých mužů byl podíl svobodných téměř dvojnásobný. Ženatí získávají nadpoloviční převahu až u mužů ve věku 35–39 let (odhlédne-li se od pětiletých věkových skupin, získávají ženatí u mužů převahu poprvé ve 32 letech). V případě žen získávají nadpoloviční většinu vdané poprvé ve věku 29 let.

Nejvyšší podíl rozvedených se vyskytuje u žen i mužů ve věkových skupinách 40–44 a 45–49 let, rozvedení zde představovali okolo 20 % jak u žen, tak u mužů.

Nadpoloviční většina žen žije v manželství do 69 let věku. První věkovou kategorií mužů, kdy podíl ženatých klesne pod 50 %, je věk 90–94 let (48 % mužů v tomto věku je stále ženatých). Ve věku 65–69 let je již 30 % žen ovdovělých (pro srovnání: ovdovělých mužů je ve stejném věku necelých sedm procent). Od věkové kategorie 75–79 let je většina žen ovdovělých. I když v grafu nejsou podchyteny ovdovělé ženy žijící v kohabitacích, lze tvrdit, že ženy žijí ve vyšším věku častěji bez partnera.

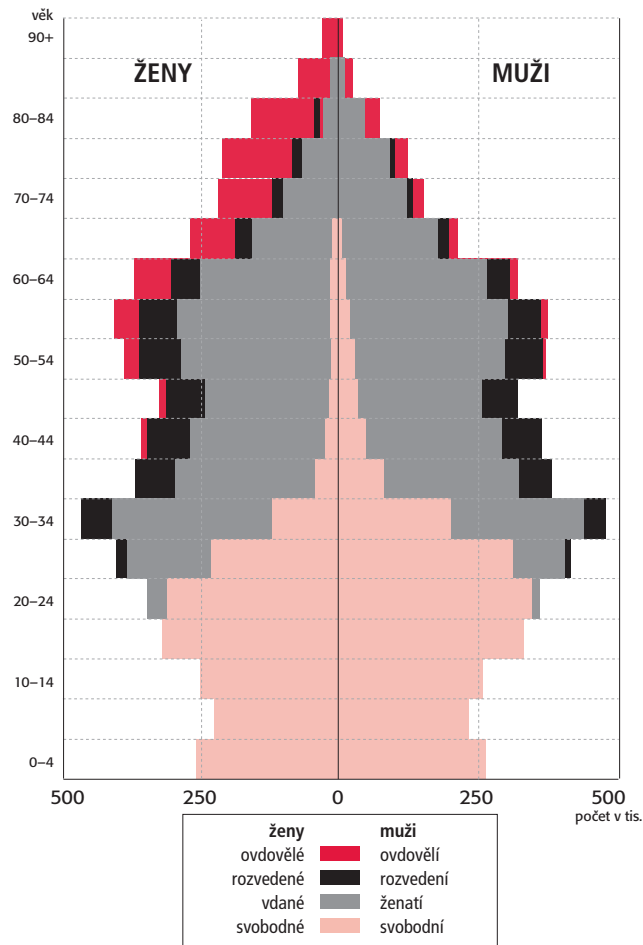

(Tabulka 1)

Průměrné věky byly vesměs počítány z absolutních čísel ze souboru, jejich vypočtení tedy nebyly použity váhy v podobě měř (plodnosti, sňatosti, rozvodovosti).

Samovolný potrat: spontánní vypuzení plodu před ukončením 28. týdne těhotenství.

Graf 1: Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a rodinného stavu k 31. 12. 2007

Umělé přerušení těhotenství (UPT): legální přerušení těhotenství až do 12. týdne, v případě zdravotních důvodů do 24. týdne těhotenství.

Miniinterrupce: legální ukončení těhotenství do 7. týdne u prvorodičky a do 8. u druhorodičky.

Zvlášť se pak vyčleňují potraty následkem úrazu či potraty v důsledku kriminálního činu (znásilnění) a uměle ukončená mimoděložní těhotenství.

Od roku 1993 do roku 2007 došlo k těmto změnám v reprodukčním chování české populace:

Došlo ke zvýšení průměrného věku při prvním sňatku i při uzavření sňatku bez ohledu na pořadí. Průměrný věk mužů při uzavření 1. sňatku překročil hranici 30 let, u žen se pohybuje okolo 27 let.

Úhrnná plodnost se do roku 2001 o třetinu snížila. Od té doby se trend poklesu zastavil a naopak došlo k růstovému trendu. V roce 2007 byla hodnota úhrnné plodnosti 1,4, tedy stále ještě nedošlo k návratu na hodnotu z roku 1993.

V devadesátých letech 20. století úroveň umělé (indukované) potratovosti soustavně klesala. V roce 2007 dosahovala hodnoty 0,34. V roce 1993 umělá přerušení těhotenství tvořila ze všech druhů potratů (UPT, miniinterrupce a samovolné potraty) téměř polovinu, zatímco v roce 2007 přibližně 43 %. Naproti tomu podíl samovolných potratů se z 9,3 % zvýšil téměř na čtvrtinu (24,0 %).

Podíl matek do 17 let včetně výrazně klesl a zvýšil se průměrný věk matek při narození prvního dítěte. Velmi také vzrostl podíl dětí narozených mimo manželství. V roce 2003 to bylo necelých 13 %, v roce 2004 se mimo manželství narodilo v ČR již 31 % dětí a v roce 2007 představoval podíl nemanželsky narozených dětí více jak třetinu (34,5 %). Přesto tato data nelze interpretovat jako rostoucí podíl svobodných matek-samoživitelů, neboť relativně vysoký podíl zde budou tvořit ženy žijící v nesezdaných soužitích.

Lidé se rozvádějí ve vyšším věku. Průměrná délka manželství před rozvodem vzrostla od r. 1993 o 4 roky.

Roste věková hranice, při které některý z manželů ovdoví – v r. 2007 byl průměrný věk žen při ovdovění 68 roků (oproti roku 1993 nárůst v průměru o pět let), věk mužů byl 70 let (nárůst v průměru o tři roky). Na sto vdovců připadá více než pětkrát více vdov – oproti roku 1993 je však zaznamenán trend mírného poklesu.

Tabulka 1: Základní údaje o reprodukčním chování

		1993	2004	2007
Průměrný věk při prvním sňatku v letech	nevěsta	23,2	26,3	27,4
	ženich	25,4	29,0	30,1
Průměrný věk při sňatku v letech	nevěsta	24,8	29,8	30,8
	ženich	27,9	32,7	33,8
Úhrnná plodnost	x	1,7	1,2	1,4
Podíl matek do 17 let včetně ze všech matek	%	1,8	1,0	0,7
Prům. věk matky při narození 1. dítěte v letech	x	22,6	26,6	27,1
Prům. věk matky při narození dítěte v letech	x	25,0	28,4	29,1
Podíl dětí narozených mimo manželství	%	12,7	30,6	34,5
Samovolné potraty	abs. počty	13 228	12 402	14 102
UPT (umělá přerušení těhotenství)	abs. počty	70 634	27 574	25 414
Miniinterrupce	abs. počty	57 938	21 715	19 201
Úhrnná míra indukované (umělé) potratovosti	x	1,0	0,4	0,3
Průměrný věk při rozvodu v letech	manželka	33,3	37,3	38,4
	manžel	36,1	40,0	41,2
Prům. délka trvání manž. při rozvodu	let	10,3	13,4	14,0
Průměrný věk při ovdovění v letech	vdova	63,5	67,6	68,3
	vdovec	68,2	70,1	71,0
Počet vdov na 100 vdovců k 31. 12.	x	562,2	543,1	531,7

Vývoj úhrnné plodnosti a úhrnné indukované potratovosti 1950–2007

(Graf 2)

Zdroj: Demografická statistika ČSÚ

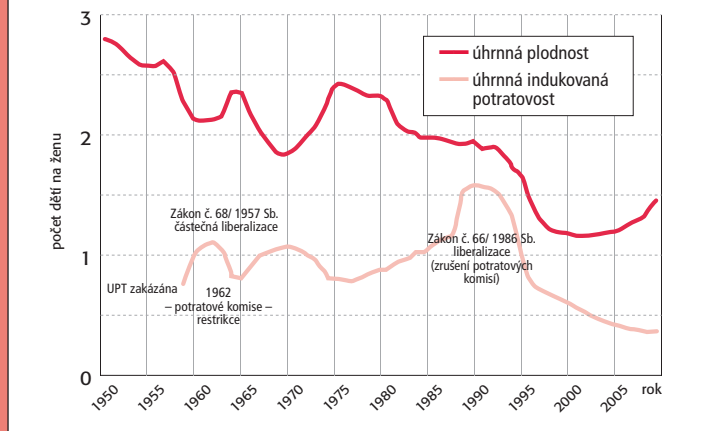
Ukazatel úhrnné plodnosti lze vyjádřit jako počet dětí, které by se narodily ženě za celé její reprodukční období (15–49 let), pokud by průběh její plodnosti podle věku byl stejný jako v příslušném kalendářním roce. Vypočítá se jako součet specifických plodností za jednotlivé věky. Specifickou plodnost lze pro konkrétní věk žen vypočítat jako podíl počtu živě narozených dětí ženám v tomto dokončeném věku za kalendářní rok a středního stavu žen v tomto věku. Ukazatel úhrnné indukované (umělé) potratovosti je období úhrnné plodnosti pro umělá přerušení těhotenství za celé reprodukční období.

Vývoj umělých přerušení těhotenství významně ovlivňuje i potratová legislativa. Je-li restriktivní, je nutné počítat sice s poklesem, ale zřejmě i kompenzovaným nárůstem ilegálně prováděných zákroků. Je-li liberální, je důležité, nakolik jsou v dané společnosti dostupné a rozšířené metody moderní antikoncepce, která hraje roli zejména při snižování potratovosti v posledních letech. K liberalizaci potratové legislativy došlo v ČR poprvé v roce 1958, následně byla v první polovině 60. let zavedena určitá restriktivní opatření, především zřízení tzv. potratových komisí. K zatím definitivní liberalizaci potratové legislativy došlo v roce 1986.

Plodnost v České republice zaznamenala ve sledovaném období tři vrcholy: nejvíce dětí se narodilo v padesátých letech (v letech 1950 a 1951 byla vůbec nejvyšší úhrnná plodnost – 2,8). Pokud by bylo zahrnuto celé poválečné období, v roce 1946 se hodnota úhrnné plodnosti přehoupala přes 3,2. V šedesátých letech se úhrnná plodnost dostala na hodnoty 2,3–2,4 (roky 1963–1964), po mírném poklesu se na hodnotu 2,4 vyšplhala opět v letech sedmdesátých (v letech 1974–1976 se úhrnná plodnost pohybovala kolem 2,4). Nejnížší úhrnná plodnost byla naměřena v letech 1999–2001, kdy činila 1,1. Oproti „nejplodnějšímu“ roku 1950 je to snížení o 1,7. Poslední roky (od roku 2002 do roku 2007) sice došlo v případě úhrnné plodnosti k růstovému trendu na 1,4, ale nadále nedošlo ani k vyrovnání hodnoty z roku 1993, kdy úhrnná plodnost v ČR představovala 1,7.

Příznivý vývoj byl zaznamenán ve vývoji umělé potratovosti, jejíž úhrnná míra v posledních letech soustavně klesá, v současnosti je na hodnotě 0,3.

Graf 2: Vývoj úhrnné plodnosti a úhrnné indukované potratovosti 1950–2007

ŽENY A MUŽI
v datech

Umělá potratovost v naší republice kulminovala na přelomu osmdesátých a devadesátých let. Vůbec nejvyšší byla v letech 1988 a 1989, kdy úhrnná míra umělé potratovosti byla 1,6 (přechod na liberální potratovou legislativu ještě nevykompenzovaný dostatečným využitím moderních antikoncepčních metod, což se projevilo až v následujících letech).

Plodnost a indukovaná potratovost podle věku

(Graf 3)

Zdroj: Demografická statistika ČSÚ

(data za roky 1993, 2001, 2004 a 2007)

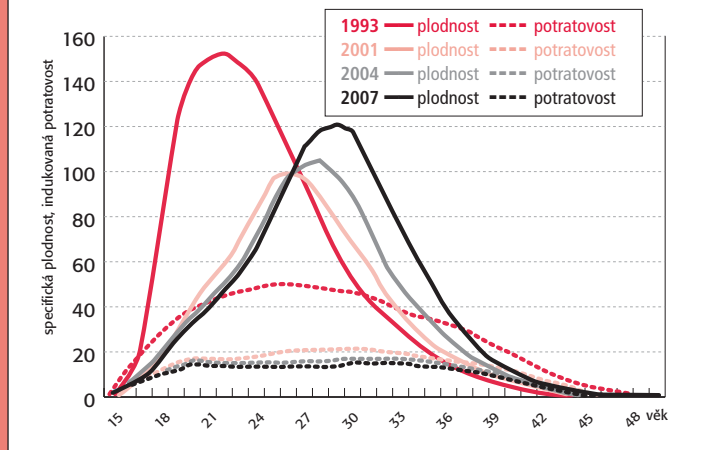
Plodnost a umělou (indukovanou) potratovost podle věku (specifické míry plodnosti a umělé potratovosti) lze vypočítat jako podíl živě narozených (počet UPT) dětí matkám v konkrétním věku a středního stavu žen v tomto věku. Děti narozené matkám mladším 15 let nebo starším 49 let (dokončených let, tj. věk matky při jejich posledních narozeninách) se pro účel výpočtu připočítávají k dětem narozeným patnácti nebo devětačtyřicetiletým matkám. Stejně tak tomu je v případě indukovaných (umělých) potratů.

V posledních letech roste průměrný věk vstupu žen do prvního manželství i průměrný věk při porodu prvního dítěte. Po klesajícím trendu nastoupila úroveň plodnosti trend mírného růstu. Výše specifické míry plodnosti dosáhly lokálního maxima v roce 1993 ve věku 22 let (míra plodnosti v této věkové skupině byla 151,2), v roce 2001 byla plodnost nejvyšší v 26. roce věku (99,1) a v roce 2007 ve věku 29 let (120,9). V porovnání s rokem 1993 zaznamenávají ženy v roce 2007 od 27. roku života vyšší míry plodnosti, a to až do 46 let věku.

U indukované potratovosti došlo od roku 1993 k podstatnému snížení, a to ve všech věkových skupinách. Navíc se nejvyšší indukovaná potratovost přesunula do vyššího věku. Zatímco v roce 1993 byla nejvyšší indukovaná potratovost zjištěna u žen ve věku 25 let, v roce 2007 to bylo ve věku 33 let.

Výrazné snížení indukované potratovosti je patrné hlavně ve věkové skupině 25–29 let. Např. ve věku 25 let, kde na 1000 žen středního stavu v produktivním věku připadalo přibližně 46 indukovaných potratů v roce 1993, došlo ke snížení až na 14 indukovaných potratů na 1000 žen produktivního věku v roce 2007.

Graf 3: Plodnost a indukovaná potratovost podle věku na 1000 žen stř. stavu

Vývoj používání antikoncepce – ženy 15–49 let

(Graf 4)

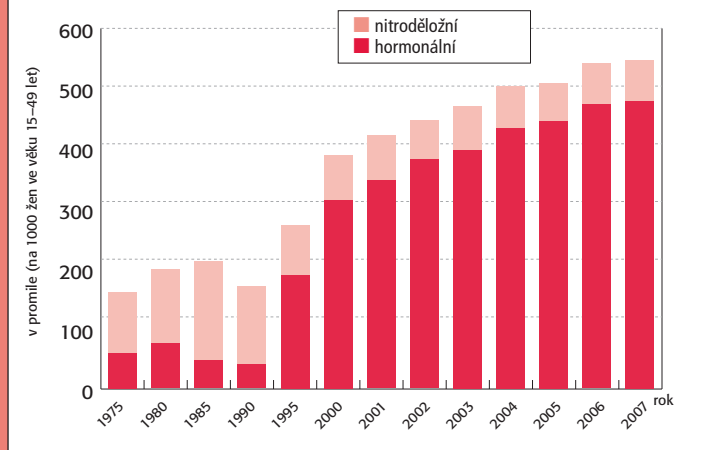
Zdroj: ÚZIS ČR – Roční výkaz o činnosti zdravotnického zařízení – gynekologie (A018)

V grafu jsou zahrnuty pouze dva druhy moderní antikoncepce žen – hormonální a nitroděložní. Ostatní, tradiční antikoncepční metody žen (použití pesaru, metoda „plodných a neplodných dní“), použití antikoncepce pouze na straně muže (kondom, přerušovaná soulož), další, statisticky nevýznamné metody (sterilizace) a nepoužívání antikoncepčních metod nebyly brány v potaz.

Využívání moderní antikoncepce s sebou nese příznivý trend v poklesu umělé potratovosti a regulaci plodnosti (do značné míry pak redukuje počet nechtěných narozených dětí).

Z hlediska moderní antikoncepce jsou pro ČR zlomová 90. léta. Do roku 1990 včetně užívaly ženy více nitroděložní, než hormonální antikoncepci – a obě tyto metody byly využívány relativně velmi málo. Od roku 1995 se preference žen výrazně přiklání k hormonální antikoncepci s tím, že tento druh antikoncepce praktikuje rok od roku více žen reprodukčního věku (15–49 let). Používání hormonální antikoncepce vzrostlo v roce 2000 oproti roku 1975 pětikrát (za stejné období se aplikace nitroděložní antikoncepce snížila o třetinu), od roku 2000 do roku 2007 pak jedenapůlkrát.

Graf 4: Vývoj používání antikoncepce – ženy 15–49 let

ŽENY A MUŽI
v datech

Cizinci podle nejčtenějších občanství a věku

(Graf 5)

Zdroj: Cizinecká a pohraniční policie (zpracováno v ČSÚ) – k 31. 12. 2007

V počtu cizinců jsou všichni cizinci s povolením k trvalému, dlouhodobému a přechodnému pobytu, s platným azylem a vízy nad 90 dní.

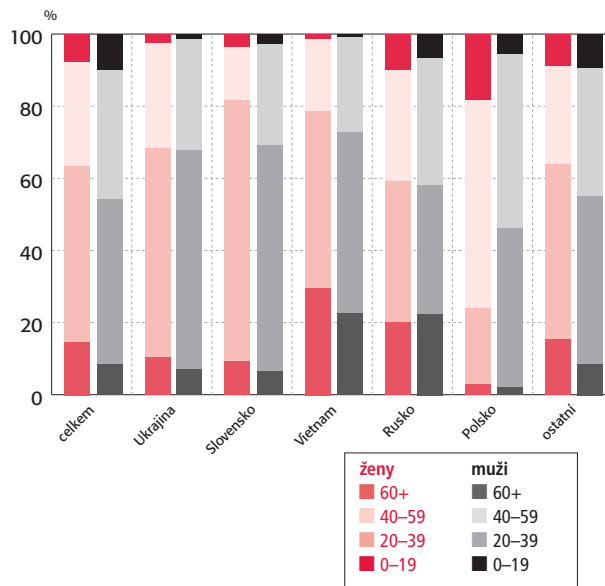
K 31.12. 2007 žilo v České republice 394 345 cizinců, z toho bylo 39,6 % žen, o přibližně 3% body méně, než k 31.12. 2004. Nejvíce mezi cizinci bylo občanů z Ukrajiny, 32,1 %, což je o 6% bodů více než představoval stav k 31.12. 2004. Podíl osob s občanstvím Slovenska (17,2 %) zůstává v podstatě neměnným. Třetí pomyslnou příčku obsadily osoby s občanstvím Vietnamu (13,0 %), dále pak s občanstvím Ruska (6,0 %) a Polska (5,2 %). Ostatní cizinci na území ČR tvořili 26,4 %.

V rámci pěti nejčastějších občanství cizinců na území ČR převažovaly ženy nad muži pouze v případě občanů Ruska (ženy zde představovaly 52,9 % občanů Ruska). Podíl žen mezi cizinci mimo 5 nejčastějších občanství činil 33,7 %.

Ve všech sledovaných dvacetiletých věkových skupinách kromě nejstarší, 60 a více let, bylo nejvíce Ukrajinců, a to jak u žen tak mužů. Ve věku 60 a více let mělo nejvíce žen s cizím státním občanstvím příslušnost Polska, v případě mužů ve věku 60 a více let dominovalo občanství Slovenska.

V nejmladší věkové kategorii, do 19 let, byly podíly žen a mužů velmi vyrovnané, ve věku 20–39 let byl velmi nízký podíl žen (28,8 %) zjištěn u občanů Polska. O věkovou kategorii výše, 40–59 let, byli občané Polska jedinými z pěti nejčastějších cizích státních občanství v ČR, kde se podíl žen přehoupl přes 50 %. V nejstarší věkové skupině 60+ (až na občany Slovenska) převládaly u pěti nejčastějších občanství ženy. U občanství zařazených do skupiny „ostatní“ převažují v dané věkové skupině muži.

Graf 5: Cizinci podle nejčtenějších občanství a věku

	0–19		20–39		40–59		60+	
	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
Ukrajina	5 191	5 417	29 166	46 168	14 975	23 860	1 059	963
Slovensko	2 551	2 552	19 934	25 183	4 130	11 552	939	1 048
Vietnam	6 226	6 821	10 380	14 978	4 226	8 053	292	183
Rusko	2 538	2 494	4 878	3 970	3 876	3 978	1 234	722
Polsko	280	305	1 958	4 850	5 483	5 372	1 699	654
Ostatní	5 442	6 199	16 997	31 738	9 615	24 737	3 076	6 403
Celkem	22 228	23 788	83 313	126 887	42 305	77 552	8 299	9 973

Typy domácnosti

(Graf 6)

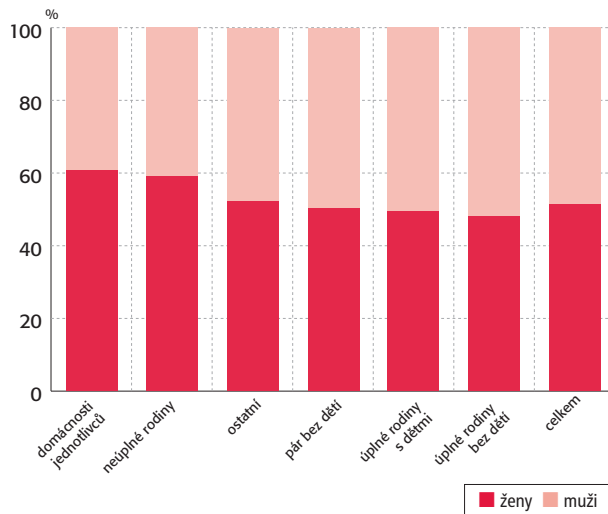
Zdroj: Šetření EU SILC, Životní podmínky 2007, ČSÚ

Domácnost jednotlivce tvoří právě jedna osoba. Na rozdíl od censů zde nejsou zahrnováni podnájemníci, apod. Rozdíl mezi úplnými rodinami bez dětí a páry bez dětí jsou domácnosti bezdětných párů, s nimiž žije v domácnosti minimálně jedna další osoba a touto osobou není dítě do 18 let věku. V případě bezdětných párů není mezi pohlavími poměr 50 na 50, protože zde figurují i páry stejného pohlaví.

Domácnosti jednotlivců a neúplné rodiny představovaly na základě šetření EU SILC celkem 29,7 % českých domácností. V těchto domácnostech převažovaly ženy. V úplných rodinách a u bezdětných párů bylo rozložení podle pohlaví téměř 50 na 50 (drobné odchylky viz metodika).

Nejvyšší podíl žen i mužů žijících v domácnostech samostatně byl zjištěn v nejlidnatějších městech nad 100 000 obyvatel. Naopak, nejnižší podíl vykazovaly nejmenší obce do 4999 obyvatel včetně. Vždy přitom platilo, že podíl žen žijících osaměle je vyšší než podíl mužů. V případě žen jde vysledovat trend, kdy s rostoucím počtem obyvatel v obci vzrůstá podíl žen, které žijí v domácnosti samy. Podíl domácností mužů jednotlivců ze všech typů domácností je naproti tomu v obcích do 4999 a do 9999 téměř neměnný, zvyšuje se až ve městech nad 100 000 obyvatel.

Graf 6: Typy domácností, 2007

Základní charakteristiky zdraví, nemocnosti a úmrtnosti

(Tabulka 2)

Zdroj: Úmrtnostní tabulky a demografická statistika ČSÚ; ÚZIS ČR

Střední délka zdravého života při narození – data z Eurostatu za rok 2005. Jedná se o poslední dostupná data a je zde jiná metodika výpočtu než v minulé brožuře.

Střední délka života vychází z úmrtnostních tabulek konstruovaných na základě specifických úmrtností (úmrtností podle věku) ve výchozím roce. Střední délka života ve věku x - let určuje, kolika let se v průměru dožije ještě žena či muž při svých x -tých narozeninách (za předpokladu zachování specifických úmrtností podle věku na úrovni výchozího roku). Průměrný věk při úmrtí zjistíme tak, že ke střední délce života přičteme věk x let. Střední délku života v žádném případě nelze zaměňovat s průměrným věkem žijících.

Hodnota ukazatele „střední délka zdravého života při narození“ vyjadřuje, kolik let prožitých v plném zdraví může očekávat novorozenec při současné úrovni nemocnosti a úmrtnosti. Před rokem 2001 nejsou tyto údaje k dispozici. Pravděpodobnost úmrtí mezi 15–60 lety (pravděpodobnost, že osoba zemře mezi svými 15. a 60. narozeninami) se rovněž odvozuje z úmrtnostních tabulek. Kojeneckou úmrtnost počítáme jako podíl zemřelých do 1 roku na 1000 živě narozených v tom samém roce.

Údaje za pracovní neschopnost se týkají nově hlášených případů pracovní neschopnosti pro nemoc a úraz. Z důvodu využití odlišného zdroje dat (ČSÚ) došlo změnou metodiky k přepočtu některých hodnot v časových řadách. Průměrným počtem nemocensky pojištěných osob se rozumí průměrný počet osob, které jsou nemocensky pojištěny podle zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů.

Údaje za hospitalizované jsou průměry za daný rok vztažené na 100 000 obyvatel středního stavu.

Ženy se dožívají vyššího věku než muži. Střední délka života při narození u českých žen byla v roce 2007 o zhruba 6 roků vyšší než u mužů. Ženy se v průměru dožívají i vyššího věku ve zdraví než muži. Na rozdíl od mužů je však čeká více prožitých let v horším zdravotním stavu. Zatímco rozdíl

Tabulka 2: Základní charakteristiky zdraví, nemocnosti a úmrtnosti

		1995		2004		2007	
		ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
Střední délka života ve věku	0	77	70	79	73	80	77
	20	58	51	60	53	60	54
	40	38	32	40	34	40	35
	60	20	16	22	18	22	18
Střední délka zdravého života*)		–	–	–	–	57,9	59,9
Pravděpodobnost úmrtí mezi 15.–60. narozeninami (v %)		9	19	7	16	7	16
Kojenecká úmrtnost (v ‰)		6	9	3	4	3	4
Úmrtnost dětí 1–4 roky (v ‰)		0,3	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2
Počet ukončených případů PN na 100 nem. pojištěných		101,1	85,0	65,9	57,8	62,9	56,1
Průměrné trvání 1 případu PN (ve dnech)		25,3	23,6	35,8	33,8	36,2	33,0
Hospitalizovaní v nemocnicích počet případů na 100 000 obyv. průměr. ošetřovací doba (dny)		23 252	18 067	25 137	20 473	24 524	19 546
		9,4	9,7	7,6	7,5	7,1	7,1

*) poslední data jsou k dispozici za rok 2005

ŽENY A MUŽI
v datech

v naději dožití při narození je poměrně výrazný ve prospěch žen, u střední délky zdravého života se jedná o přibližně 2 roky.

Počet ukončených pracovních neschopností na 100 nemocensky pojištěných zaznamenal u žen i mužů trend poklesu. V roce 1995 připadlo 100,1 žen na 100 nemocensky pojištěných žen a 85,0 mužů na 100 nemocensky pojištěných mužů. U obou pohlaví došlo do roku 2007 ke zhruba 40% poklesu, v případě žen byl pokles nepatrně výraznější. Ve sledovaných letech však ženy i muži zaznamenali nárůst průměrného trvání 1 případu pracovní neschopnosti. V roce 1995 byla u žen zjištěna průměrná délka trvání pracovní neschopnosti přibližně 25,3 dne, v roce 2004 to bylo 35,8 dne a v roce 2007 již 36,2 dne. Muži byli v pracovní neschopnosti v průměru kratší dobu než ženy (23,6 dne v průměru v roce 1995, 33,8 dne v roce 2004 a 33 dnů v roce 2007).

Úmrtnost podle věku

(Graf 7)

Zdroj: Demografická statistika ČSÚ – data za rok 2007

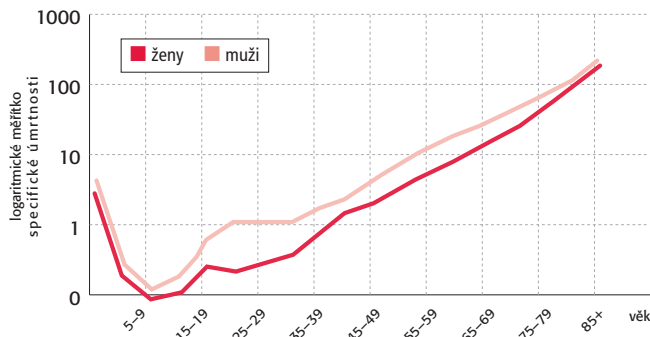
Míry úmrtnosti podle věku (tzv. specifické míry úmrtnosti) počítáme jako podíl zemřelých v příslušném věku na 1000 osob v tomto věku žijících k 1. 7. kalendářního roku (tzv. střední stav obyvatel).

V podstatě v každé pětileté věkové skupině vykazují muži vyšší úmrtnost než ženy (velmi zanedbatelné jsou tyto rozdíly v dětském věku od 1 do 14 let). Výrazné rozdíly podle pohlaví jsou jednak ve věkové skupině 20–29 let, kde mají muži hlavně vlivem úrazů a nehod mnohem vyšší úmrtnost než ženy, a jednak ve věku 55–64 let (což významně souvisí s jejich životosprávou).

Míra úmrtnosti žen i mužů shodně do 9. roku života klesá (nejvyšší je v tomto období hned v prvním roce života), od 10. roku života přímo úměrně s rostoucím věkem stoupá.

Při pohledu na nadúmrtnost mužů je patrné, že se snižuje do 9. roku života, potom zaznamenává růstový trend do věku 24 let, po poklesu následuje vzestupný trend znovu po 45. roce života. Od 60 let věku dochází ke sblížování intenzity úmrtnosti žen a mužů, nejvyrovnanější úmrtnostní poměry z hlediska intenzity jsou v nejvyšší věkové skupině 85 a více let.

Graf 7: Úmrtnost podle věku za rok 2007

Míry smrtelnosti na nejvýznamnější příčiny smrti podle věku

(Graf 8)

Zdroj: Demografická statistika ČSÚ (data za rok 2007)

Míry smrtelnosti (úmrtí podle příčin smrti) podle věku (specifické smrtelnosti) počítáme jako podíl počtu zemřelých na příslušnou skupinu příčin smrti v roce 2007 na 100 000 osob v daném věku (střední stav – k 1. 7. 2007). Kódy skupin příčin smrti jsou převzaty z 10. revize mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10). Pro přehlednost nebyly uvedeny názvy skupin příčin smrti přímo do grafu.

Významy kódů jsou následující (řazení podle četnosti výskytu):

IX Nemoci oběhové soustavy	X Nemoci dýchací soustavy
II Novotvary	XI Nemoci trávicí soustavy
XX Vnější příčiny smrti	

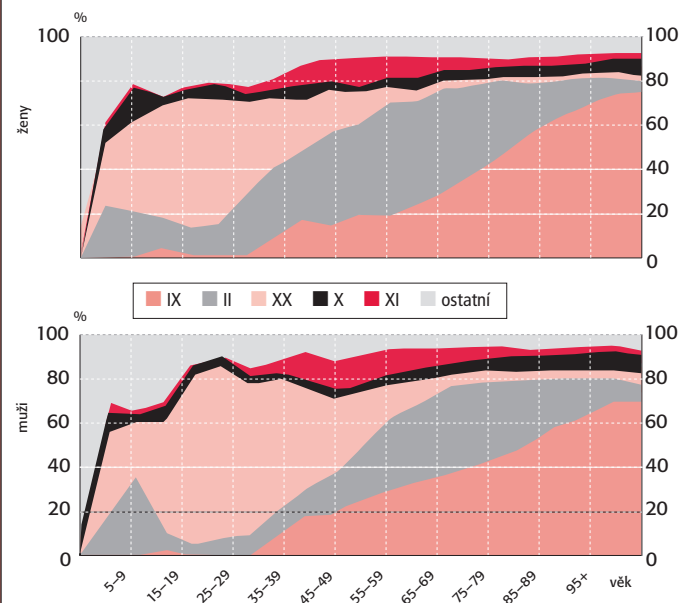
Ženy i muži umírali nejčastěji na nemoci oběhové soustavy, druhou nejčastější příčinou smrti jsou u obou pohlaví novotvary.

Míra smrtelnosti mužů je zpravidla vyšší než míra smrtelnosti žen. Výjimkou je smrtelnost na nemoci oběhové soustavy.

Třetí nejčastější příčinou smrti mužů byly vnější příčiny. Již ve věkové skupině 10–14, ale především od věku 15–19 do 40–44 let dominují u smrtelnosti na sto tisíc žijících mužů právě vnější příčiny smrti. U žen je smrtelnost na vnější příčiny ve všech sledovaných věkových skupinách nižší, výrazně nižší je pak ve věku od 15 do 44 let.

Celkově na třetím místě v příčinách smrtelnosti žen se umístily nemoci dýchací soustavy.

Graf 8: Míry smrtelnosti na nejvýznamnější příčiny smrti podle věku (za rok 2007)

Vývoj incidence a smrtnosti na zhoubné novotvary

(Graf 9)

Zdroj: ÚZIS ČR – povinná hlášení – „Hlášení novotvaru“, vedená v Národním onkologickém registru

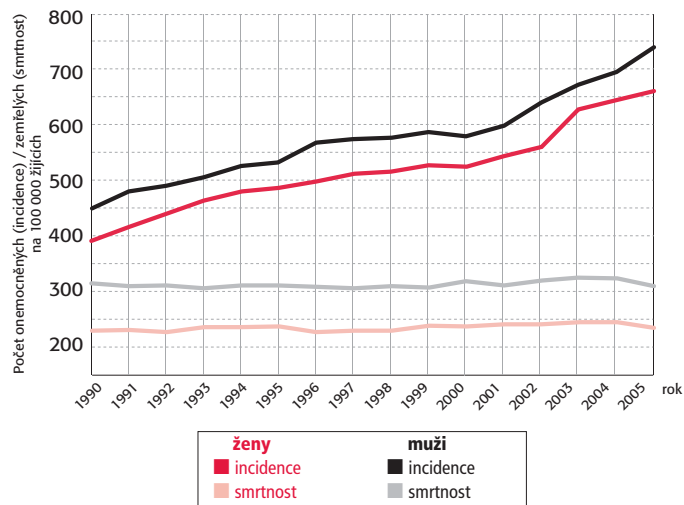
Míry incidence jsou počítány jako podíl onemocnělých osob vztažených na 100 000 žijících osob v příslušném kalendářním roce. Obdobně jsou počítány míry smrtnosti (počty zemřelých na zhoubné novotvary vztažené ke 100 000 žijících v daném roce). Protože míry jsou počítány jako podíl dvou v čase se měnících hodnot, nelze hodnoty měř incidence (smrtnosti) zaměřovat s absolutními počty onemocnělých (zemřelých).

Míry incidence zhoubných novotvarů i smrtnost na ně vykazují stále stoupající trend s tím, že u mužů jsou oba ukazatele vyšší než u žen.

Přitom u mužů dochází od roku 2001 k strmému nárůstu hodnot míry incidence zhoubných novotvarů, a to z hodnot 602,3 na 737,7 v roce 2005. U žen došlo k prudšímu nárůstu měř incidence zhoubných novotvarů mezi roky 2002 a 2003 (řetězový index 2003/2002 zaznamenal hodnotu 112,1, tj., zvýšení o 12,1 %.), do roku 2005 se míra incidence zhoubných novotvarů žen zvyšovala jen mírně. Při použití bazických indexů se základem v roce 1990 je patrné, že ještě v roce 2002 byl nárůst měř incidence mužů i žen oproti počátečnímu roku velice podobný (43,2 % v případě žen, 42,2 % v případě mužů). V roce 2003 je již situace rozdílná (60,6% nárůst oproti roku 1990 u žen, 49,3% nárůst u mužů). V roce 2005 představovalo zvýšení měř incidence zhoubných novotvarů ve srovnání s počátečním rokem 1990 u žen 67,9, u mužů 62,9 %.

V případě smrtnosti se dá za celé sledované období mluvit o relativně nízkých hodnotách a stagnačním trendu. Ženy zaznamenaly mírný pokles smrtnosti na zhoubné novotvary vzhledem k roku 1990 pouze v letech 1992, 1996 a 1998, muži naopak ve všech sledovaných letech mimo roky 2000 a 2002–2004.

Graf 9: Vývoj incidence a smrtnosti na zhoubné novotvary

Vývoj počtu léčených diabetiků ve vybraných letech podle pohlaví

(Graf 10)

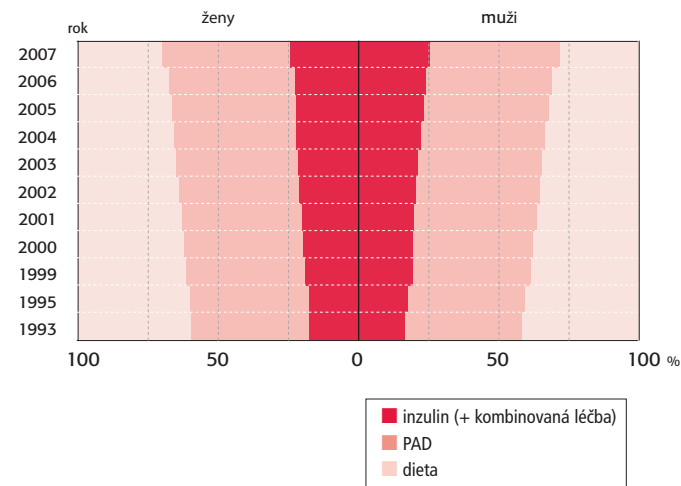
Zdroj: ÚZIS ČR (Roční výkaz o činnosti zdravotnických zařízení pro obor diabetologie)

Výkaz vyplňuje samostatně každá diabetologická ordinace, včetně odborných ambulancí v nemocnicích, bez ohledu na jejich zřizovatele, a od roku 1995 rovněž ordinace praktického lékaře pro dospělé. Praktičtí lékaři vykazují pouze ty diabetiky, které aktivně léčí. Do roku 1999 údaje uváděny bez zdravotnických zařízení ostatních centrálních orgánů, od roku 2000 za zdravotnictví celkem.

V posledním desetiletí narůstá počet diabetiků, a to jak žen, tak mužů (podíl žen je mezi diabetiky vyšší než podíl mužů, a to v případě všech typů léčby). U obou pohlaví dochází k nárůstu podílu léčby inzulinem a PAD (perorálními antidiabetiky včetně kombinované léčby) a klesá podíl léčby prostou dietou.

V roce 1993 bylo diabetiků přibližně půl milionu, v roce 2007 jich bylo více jak tři čtvrtě milionu. Počet diabetiček vzrostl od roku 1993 do roku 2007 (v roce 1993 bylo více jak 274 000 žen-diabetiček) téměř jedenapůlkrát. U mužů byl tento nárůst ještě o něco vyšší (celkově je však mužů-diabetiků méně než žen diabetiček). Nejnížší nárůst u obou pohlaví zaznamenali diabetici léčení pouze dietou, naopak nejvyšší, u obou pohlaví více jak dvojnásobný nárůst, zaznamenaly počty diabetiků závislých na léčbě inzulinem.

Graf 10: Vývoj počtu léčených diabetiků ve vybraných letech podle pohlaví

Příčina zdravotního postižení podle pohlaví respondentů

(Graf 11)

Zdroj: Výsledky výběrového šetření zdravotně postižených osob za rok 2007, spolupráce ÚZIS ČR a ČSÚ

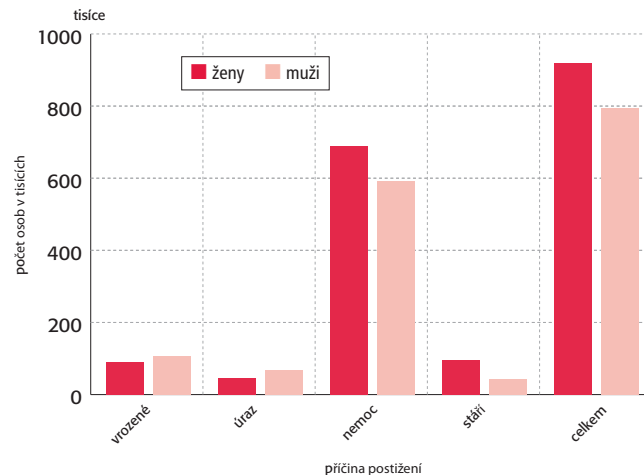
V rámci projektu zaměřeného na získání informací o osobách se zdravotním postižením bylo osloveno 2 330 praktických a dětských lékařů. Více informací na: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/3309-08>.

Jako nejčastější příčinu zdravotního postižení uváděli muži i ženy nemoc. Na druhém místě jsou u mužů vrozené vady, v případě žen zdravotní postižení spojená se stářím.

Mezi respondenty uvádějícími za příčinu zdravotního postižení vrozené vady a úrazy převažovali muži, u respondentů, kteří za hlavní příčinu považovali nemoci a neduhy spojené se stářím, převládaly ženy.

Více jak 40 % respondentů-mužů a více než 40 % respondentek hodnotilo své zdravotní postižení jako středně těžké a přibližně třetina (jak žen, tak mužů) považovala své postižení za těžké.

Graf 11: Příčina zdravotního postižení podle pohlaví respondentů, 2007

ŽENY A MUŽI
v datech

Žáci a studenti, absolventi

(Graf 12)

Zdroj: ÚIV – výkazy škol (MŠMT) řady V

žáci základních a speciálních škol bez žáků přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním, bez frekventantů kursů pro doplnění vzdělání; údaje za školní rok 2007/2008.

žáci středních škol (gymnází, středních odborných škol, středních odborných učilišť a učilišť) a **žáci vyšších odborných škol** = žáci v denním studiu bez frekventantů kursů na doplnění vzdělávání a rekvalifikačních kursů; údaje za školní rok 2007/2008.

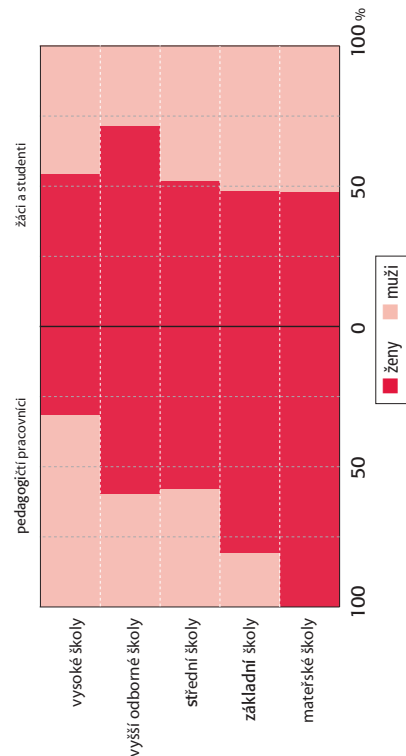
studenti vysokých škol = studenti v bakalářských, magisterských a doktorských studijních programech v prezenčním, distančním a kombinovaném studiu; údaje za školní rok 2007/2008.

Celkem bylo ve vzdělávacím procesu více jak 2,2 milionu žáků a studentů (od mateřských škol až po vysoké školy včetně) a téměř 154 tisíc pedagogických pracovníků a učitelů. Nejvíce pedagogických pracovníků na 100 žáků připadá v mateřských školách (7,8), nejméně pak na školách vysokých (6,2).

V mateřských školách jsou pedagogickými pracovníky převážně ženy, z více jak 22 tisíc pedagogů je 99,9 % žen. Žáci mateřských škol jsou podle pohlaví zastoupeni rovnoměrně, v podstatě 50:50. Podobně je tomu na základních školách a celkově na všech typech středních škol.

Rozdíly se projevují podle typu středních škol: převaha dívek je mezi žáky středních odborných škol a gymnázií a zejména vyšších odborných škol, kde je však přibližně jen jedno procento žáků všech typů škol. Převaha hochů je mezi žáky na středních odborných učilištích a mezi frekventanty speciálních škol, zejména při zařízeních ústavní a ochranné výchovy. Výsokoškolačky o něco častěji absolvují pouze bakalářské studium. Absolventy doktorských programů jsou převážně muži.

Graf 12: Pedagogičtí pracovníci a žáci a studenti na jednotlivých typech škol podle pohlaví, 2007/2008

(Graf 13)

Údaje jsou ve fyzických osobách, ne za počet studií (student byl sečten na více vysokých školách).

Nejvyšší podíl žen byl mezi absolventy zdravotnictví, lékařství a farmaceutických věd a nauk (téměř 80 % všech absolventů v tomto oboru byly ženy), nejnižší podíl žen byl zjištěn v technických vědách a naukách (ženy zde tvořily přibližně jednu čtvrtinu absolventů). Mimo technické a přírodní vědy a nauky dominovaly ženy ve všech ostatních oborech.

Profese	ženy (%)	muži (%)
celkem	57	43
zdravotníci, lékaři	79	21
a farmaceutické vědy a nauky	77	23
pedagogika, učitelství	70	30
humanitní a sociální péče	66	34
ekonomické vědy a nauky	66	34
vědy a nauky o kultuře a umění	61	39
zemědělsko-technické,	58	42
veterinární vědy a nauky	55	45
právní vědy	50	50
přírodní vědy a nauky	28	72
technické vědy a nauky	28	72

Populace podle věkových skupin a vzdělání

(Graf 14)

Zdroj: VŠPS, ČSÚ, 2007

První kategorie – „bez vzdělání + ZŠ” – obsahuje osoby bez vzdělání, s neukončeným základním vzděláním a s ukončeným základním vzděláním, protože dvě první kategorie by byly příliš malé a v grafu nezřetelné. Ze stejného důvodu obsahuje skupina „úplné středoškolské” všechny typy studia s maturitou a nástavbové studium.

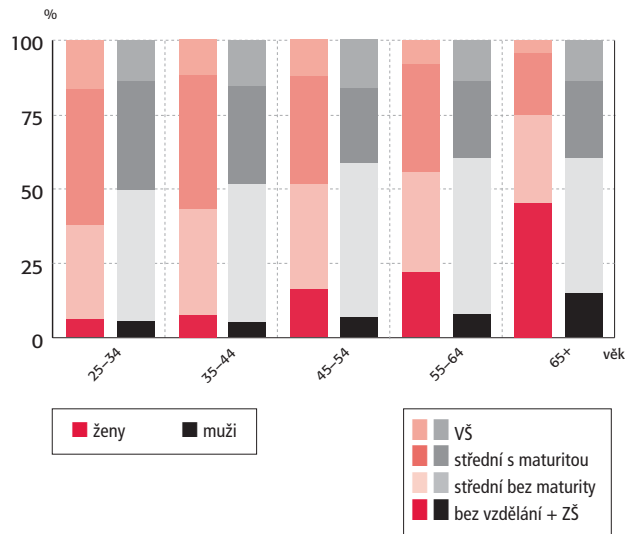
Při pohledu na strukturu populace ve věku 25 a více let podle vzdělání je patrné, že čím starší desetiletá věková skupina, tím vyšší je v ní zastoupení maximálně základního vzdělání a tím nižší je v ní podíl vysokoškolsky vzdělaných. V případě žen je tento trend mnohem výraznější než u mužů. Ve věku 25–34 let mají ženy o 3 procentní body více vysokoškolsky vzdělaných než muži, ale s rostoucím věkem klesá podíl vysokoškolaček rychleji než je tomu u mužské populace.

Ve věkové kategorii 45–54 let mělo již 16,3 % žen maximálně základní vzdělání. Ve věku 65 a více let nedosahovala téměř polovina žen této věkové kategorie vyššího než základního vzdělání.

Až v nejvyšší sledované věkové skupině 65 a více let zaznamenali muži více jak desetiprocentní podíl (14,8 %) osob s maximálně základním vzděláním.

Zastoupení středoškolačů s maturitou je u mužů nad 45 let konstantní, u žen s věkem klesá. Podíly vyučených u mužů s věkem rostou, u žen jsou kromě nejmladších a nejstarších věkových skupin stabilní.

Graf 14: Populace podle věkových skupin a vzdělání v roce 2007

Základní ukazatele ekonomické aktivity

(Tabulka 3)

Zdroj: VŠPS, ČSÚ (průměry za rok 2007)

Pracovní síla se vymezuje podle standardů Mezinárodní organizace práce (ILO) a zahrnuje zaměstnané a nezaměstnané. Skupinu „zaměstnaní“ tvoří zaměstnanci, osoby pracující na základě smluv jiných než pracovních pro zaměstnavatele (dohody o provedení práce, dohody o pracovní činnosti, autorské smlouvy atd.), zaměstnaní ve vlastním podniku, členové produkčních družstev, pomáhající rodinní příslušníci a také učni pracující za mzdu. Nezaměstnaní podle této definice musí splňovat současně tři podmínky – během referenčního týdne nebyli zaměstnaní, aktivně hledali práci a byli do ní schopni nastoupit do 14 dní. Míra ekonomické aktivity se počítá na celou populaci od 15 let výše. Míra nezaměstnanosti se počítá jako podíl počtu nezaměstnaných a počtu ekonomicky aktivních.

Podnikateli se rozumí zaměstnavatelé a osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ). Zaměstnaní ve vlastním podniku (sebezaměstnaní) se vymezují jako zaměstnavatelé a zaměstnaní na vlastní účet (OSVČ) a do této kategorie se zahrnují i pomáhající rodinní příslušníci. Podíl těchto osob se počítá ze zaměstnaných celkem.

Téměř 90 % z více jak 2,116 milionů žen a necelých 80 % z bezmála 3 milionů (2,806 milionů) mužů pracovalo v rámci hlavního zaměstnání jako zaměstnanci. Pouze 9,5 % žen (oproti tomu více jak 20 % mužů) se v rámci hlavního zaměstnání věnovalo podnikání. Jenom jedno procento žen a zanedbatelný zlomek procenta mužů tvořili pomáhající rodinní příslušníci. Jak u zaměstnanců tak podnikatelů převládali na základě šetření VŠPS muži. V případě zaměstnanců představoval jejich podíl 54,0 %, u podnikajících 74 %.

Formu částečných úvazků využívaly častěji ženy než muži. Na částečný úvazek pracovalo 8,6 % žen a 2,3 % mužů. Ženy často volí částečný úvazek jako řešení skloubení pracovního a rodinného života. Druhé zaměstnání je zase spíše specialitou mužů. Z 80 500 osob, které uvedly, že mají druhé zaměstnání, představovali muži téměř dvě třetiny.

Hodnota míry nezaměstnanosti žen je 6,7 % a v porovnání s muži je o 2,5procentních bodů vyšší.

Tabulka 3: Základní ukazatele ekonomické aktivity (průměry za rok 2007)

		Ženy	Muži
Míra ekonomické aktivity 15+	%	49,8	68,3
Počet ekonomicky aktivních	abs.	2 268 600	2 929 700
Míra nezaměstnanosti ILO	%	6,7	4,2
Částečné úvazky	%	8,6	2,3
Průměrné skutečně odpracované hodiny (na plnou pracovní dobu)	hodin za týden	36,5	41,0
Průměrné skutečně odpracované hodiny (na zkrácenou pracovní dobu)	hodin za týden	20,4	19,9
Hlavní zaměstnání	abs.	2 115 900	2 806 100
Zaměstnanci	abs.	1 887 800	2 223 400
Členové produkčních družstev	abs.	4 800	9 300
Podnikatelé	abs.	200 600	565 700
Zaměstnavatelé	abs.	39 300	144 700
OSVČ	abs.	161 300	421 000
Pomáhající rodinní příslušníci	abs.	22 700	7 100
Druhé zaměstnání	abs.	28 300	52 200

ŽENY A MUŽI
v datech

Populace ve věku 15 a více let podle obvyklého ekonomického postavení

(Graf 15)

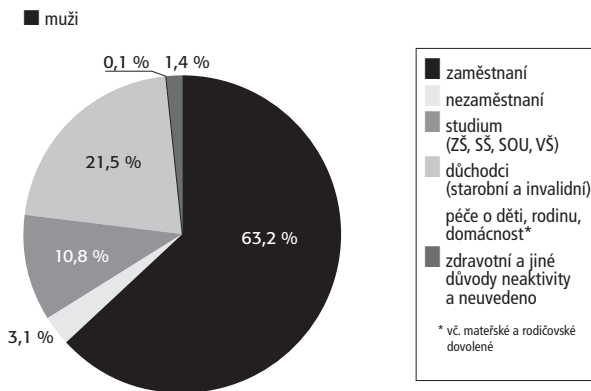
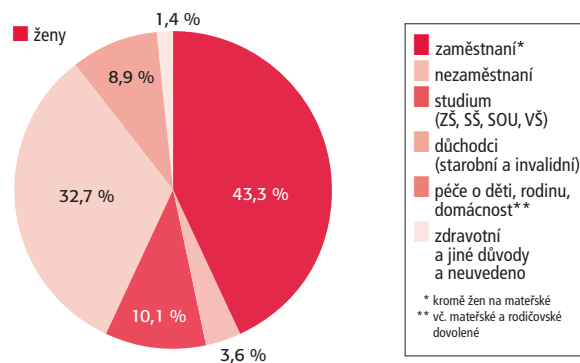
Zdroj: VŠPS, ČSÚ (průměry za rok 2007)

Pro účely tohoto grafu byla ze skupiny „zaměstnaní“ vyjmuta skupina osob „na mateřské dovolené“ tak, aby členění lépe odpovídalo zaměření publikace než členění použité ve VŠPS a odpovídající metodice ILO. Tato skupina byla přiřazena do skupiny „Péče o děti, rodinu a domácnost“, společně s osobami v kategorii „další mateřská dovolená“ a „péče o děti, v domácnosti“.

Ve věku 15 a více let se v roce 2007 nacházelo přibližně 86 % všech žen a 85 % všech mužů, z toho 4682 tis. osob bylo zaměstnaných (mimo žen na mateřské dovolené). Podíl žen mezi zaměstnanými tvořil 42 %. Nezaměstnaní muži představovali 4,6 % ekonomicky aktivních mužů starších 15 let a 7,6 % ekonomicky aktivních žen ve věku 15 a více let. Na 100 ekonomicky aktivních mužů připadalo 32 důchodců-mužů (starobních i invalidních). Na 100 ekonomicky aktivních žen připadalo téměř 70 důchodkyň.

V případě zaměstnaných převažovali muži (57,9 %), v případě nezaměstnaných a ekonomicky neaktivních ženy. Péče o děti, rodinu a domácnost je v podstatě stále doménou žen (podíl žen zde představuje 98,7 %). Ženy také tvoří 61,8 % všech důchodců (starobních a invalidních) podchytených šetřením VŠPS.

Graf 15: Populace ve věku 15 a více let podle obvyklého ekonomického postavení v roce 2007

Míry ekonomické aktivity podle věkových skupin

(Graf 16)

Zdroj: VŠPS, ČSÚ (průměry za rok 2007)

Specifické míry ekonomické aktivity představují podíly ekonomicky aktivních v jednotlivých věkových skupinách.

Míra ekonomické aktivity mužů je ve všech věkových skupinách vyšší než u žen.

Relativně významně vyšší ekonomickou aktivitu než ženy mají muži v nejnižší věkové kategorii 15–19 let, kdy častěji než ženy ukončují svůj vzdělávací proces a vstupují na trh práce.

Zejména ve věku 20–35 je patrná nižší ekonomická aktivita žen, ovlivněná mateřstvím a rodičovskou dovolenou.

Méně výrazné genderové rozdíly byly zjištěny v pětiletých věkových skupinách v rozmezí 40–54 let. Výraznější rozdíly ve prospěch vyšší ekonomické aktivity mužů se projevují ve věkových skupinách 60–64 a 65 a více let, což je dáno nižší věkovou hranicí odchodu do důchodu u žen.

Zaměstnaní podle sfér ekonomiky

(Graf 17)

Zdroj: VŠPS, ČSÚ (průměry za rok 2007)

Sféry ekonomiky se dělí následovně:

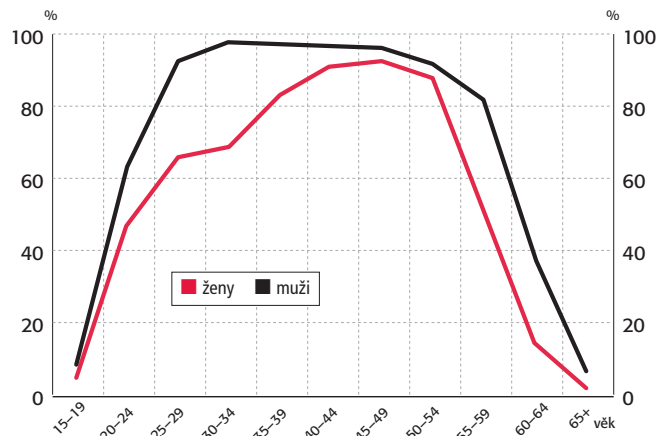
primární – zemědělství, lesnictví a rybolov

sekundární – průmysl a stavebnictví

terciární – služby

Ženy jsou nejčastěji zaměstnány ve službách (v terciárním sektoru národního hospodářství), v rámci všech tří sektorů představoval terciární sektor 70,7 %. V průmyslu a ve stavebnictví bylo zjištěno 26,8 % zaměstnaných (zaměstnankyň i podnikajících) žen a v zemědělství, lesnictví a rybolovu jen 2,5 %. Zaměstnaní muži se převážně soustřeďují v průmyslu a stavebnictví (50,6 % zaměstnaných mužů), ale silné zastoupení mají i ve službách (45,0 %). V zemědělství, lesnictví a rybolovu jich pracuje o 2 procentní body více než žen (tj. 4,4 %).

Graf 16: Míry ekonomické aktivity podle věkových skupin (průměry za rok 2007)

ŽENY A MUŽI
v datech

Oproti roku 2004 se nezměnil ani trend, kdy ženy dominovaly nad muži ve službách (více jak 50 % zaměstnaných zde tvořily ženy), v primárním a sekundárním sektoru pak převažovali muži (v obou případech více jak 65 % zaměstnaných tvořili muži).

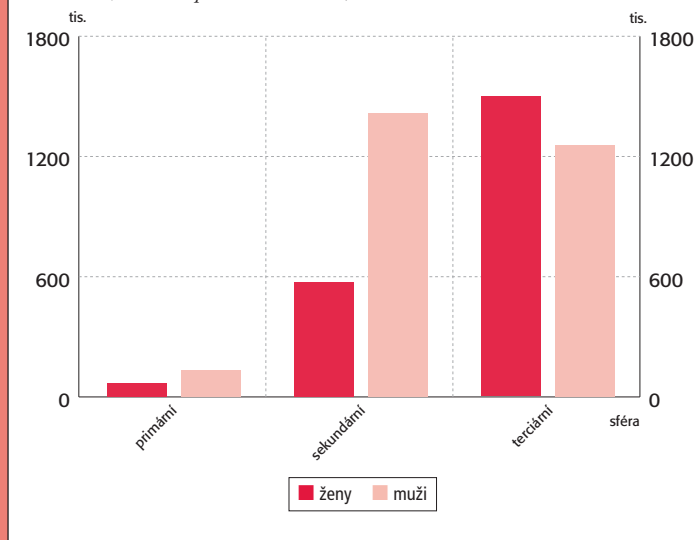
Při členění zaměstnaných na zaměstnance a podnikatele (v případě podnikatelů jde o celkově mnohem menší soubor než u zaměstnanců) je situace následující: zaměstnanci kopírují genderové schéma zaměstnaných celkem, ne tak podnikatelé.

Nejvyšší podíl podnikajících zaznamenaly ženy ve službách (11,7 % podnikajících z 53,5 tisíců zaměstnaných žen ve službách celkem), nejnižší pak v průmyslu a stavebnictví (3,8 % z 566,9 tisíců zaměstnaných žen v sekundéru). Nejvyšší podíl podnikajících mužů ze všech zaměstnaných mužů byl evidován v primárním (23,2 % podnikajících ze 122,7 tisíců zaměstnaných mužů v primárním sektoru), nejnižší pak v sekundárním sektoru (17,8 % mužů z 1 412,4 tisíců zaměstnaných mužů v sekundéru).

Z 32,2 tisíc podnikatelů v primárním sektoru představoval podíl žen 11,5 %, z 273,7 tisíc podnikajících v sekundéru ženy tvořily 7,9 %. Nejvyšší podíl žen u podnikatelů byl zjištěn v terciáru, tedy ve službách – ženy zde představovaly 38,0 % podnikajících.

Podnikající ženy se koncentrovaly v terciáru – z 200,2 tisíců podnikajících žen jich 87,3 % bylo zjištěno ve službách. Ve službách se nacházela i mírná nadpoloviční většina podnikajících mužů (50,4 % z 565,4 tisíců podnikajících mužů podnikalo ve službách). Zde byla situace odlišná od struktury zaměstnanců podle sektorů, kde v rámci tří sledovaných sektorů měli muži nejvyšší zastoupení v sekundárním sektoru (bylo zde zjištěno 52,2 % zaměstnaných mužů). Je zřejmé, že podnikatelé se zaměřují hlavně na služby, a to bez ohledu na pohlaví. Podnikání v primárním i sekundárním sektoru je doménou mužů.

Graf 17: Zaměstnaní podle sféry ekonomiky (průměry za rok 2007)
(tabulka – počet v tisících osob)

Zaměstnanci podle hlavních tříd zaměstnání

(Graf 18)

Zdroj: VŠPS, ČSÚ (průměry za rok 2007)

Z důvodu úspory místa nejsou kódům hlavních tříd Klasifikace zaměstnání přiřazeny významy přímo v grafu.

1. Zákonodárci, vedoucí a řídící pracovníci
2. Vědečtí a odborní duševní pracovníci
3. Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci
4. Nižší administrativní pracovníci
5. Provozní pracovníci ve službách a obchodě
6. Kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví a rybářství
7. Řemeslníci, kvalifikovaní výrobci a zpracovatelé
8. Obsluha strojů a zařízení
9. Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci

Pozn.: Příslušníci armády zde nejsou zahrnuti.

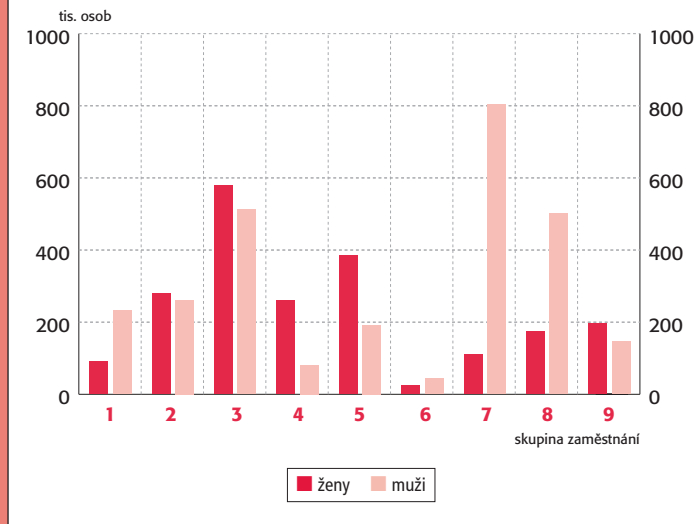
Zaměstnané ženy nejčastěji pracují jako technické, zdravotnické a pedagogické pracovníce. Do této kategorie spadá 27,6 % zaměstnaných žen. Oproti tomu téměř 30 % zaměstnaných mužů pracovalo jako řemeslníci, výrobci a zpracovatelé. V případě podnikajících mužů byl podíl řemeslníků, výrobců a zpracovatelů ještě výraznější, jednalo se o 36 % podnikajících mužů.

Na druhém místě se jak u všech zaměstnaných mužů, tak i zaměstnanců a podnikatelů zvlášť umístili techničtí pracovníci. Na třetím místě figurovala u zaměstnaných mužů celkem i u mužů-zaměstnanců obsluha strojů a zařízení, v případě podnikajících mužů se na třetí místo dostala kategorie: zákonodárci, vedoucí a řídící pracovníci.

V případě zaměstnaných (a také zvlášť zaměstnankyň i podnikajících) žen se na druhé místo v četnosti dostaly provozní pracovníce ve službách a obchodu. Třetí pomyslná příčka by u zaměstnaných žen celkem i u podnikajících patřila vědeckým a odborným duševním pracovnícům. Zaměstnané ženy měly jako třetí nejfrekventovanější kategorii nižší administrativní pracovníce (úřednice).

Nejvyšší poměr žen vůči mužům byl zjištěn ve čtvrté hlavní třídě Klasifikace zaměstnání, tj. u nižších administrativních pracovníků (úředníků), a to bez ohledu na fakt, zda šlo o zaměstnané celkem, či zaměstnance a podnikatele zvlášť.

Graf 18: Zaměstnanci podle hlavních tříd zaměstnání (průměry za rok 2007)
(tabulka – počet v tisících osob)

Nejvyšší poměr mužů vůči ženám vykazovali řemeslníci, výrobci a zpracovatelé, u podnikajících pak obsluha strojů a zařízení (ženy se zde podílely 4,4 procenty).

Struktura pohlaví zaměstnanců a podnikatelů v ČR podle věku

(Graf 19)

Zdroj: VŠPS, ČSÚ (průměry za rok 2007)

Podnikajícími se rozumí zaměstnavatelé a osoby samostatně výdělečně činné v civilním (tj. bez armády) sektoru národního hospodářství.

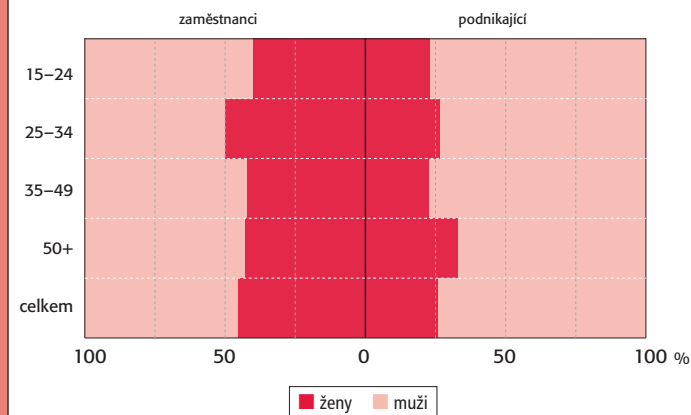
V roce 2007 podnikalo v České republice přes 200 tis. žen a 565 tis. mužů, ženy tedy tvořily mezi podnikajícími více jak čtvrtinu (26,2 %). Ve všech věkových kategoriích podnikajících převažují muži nad ženami. Podíl žen v případě zaměstnanců je 45,9 %. Kromě věkové kategorie 25–34 let, kde u zaměstnanců převažovaly ženy nad muži, měli v ostatních věkových skupinách zaměstnanců převahu muži.

Nejnižší podíl žen u zaměstnanců byl zjištěn v nejmladší věkové skupině 15–24 let, v případě podnikatelů se nejnižším podílem žen vyznačovala věková skupina 45–54 let.

Zaměstnanci-muži se nejčastěji nacházeli ve věku 25–34 let, zaměstnankyně pak v kategorii 45–54 let. Podnikající muži měli nejvíce zastoupenou věkovou skupinu 35–44 let, u podnikajících žen byla nejpočetnější věkovou kategorií, stejně jako v případě zaměstnankyň, skupina 45–54 let.

ŽENY A MUŽI v datech

Graf 19: Struktura pohlaví zaměstnanců a podnikatelů v ČR podle věku (průměry za rok 2007)

Mediány mezd podle úrovně vzdělání

(Graf 20)

Zdroj: Strukturální mzdová statistika (ISPV MPSV ČR, IS-Plat)

Sloupce v grafu zobrazují výše průměrných výdělků mužů a žen podle úrovně vzdělání.

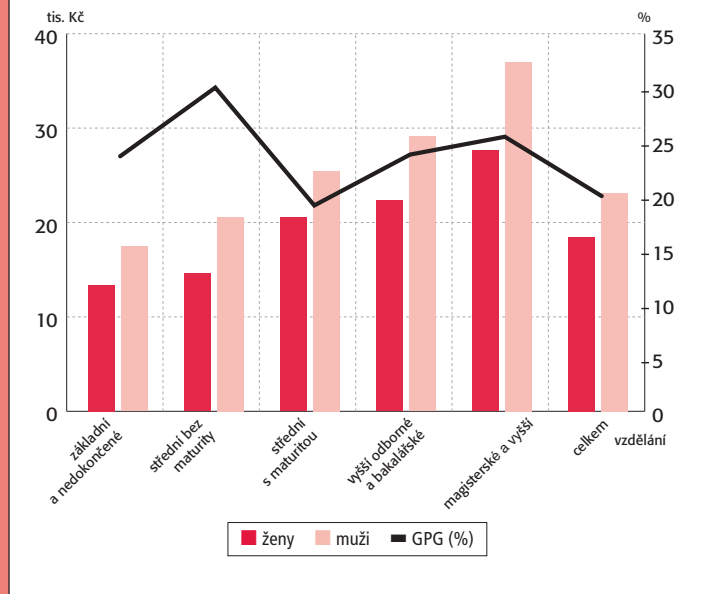
Mediánová hrubá měsíční mzda představuje reálnou, extrémními hodnotami nezkrácenou střední hodnotu úrovně mezd jednotlivých zaměstnanců. Hrubá měsíční mzda zaměstnance se vypočte jako podíl, v němž je číselník kumulace měsíční hrubé mzdy (včetně prémie a 13. a 14. platů) od počátku roku do konce sledovaného období a jmenovatel počet měsíců od počátku roku do konce sledovaného období. Aby zjišťovaná hrubá mediánová mzda nebyla ovlivněna zaměstnanci, kteří pracovali na kratší úvazky, zahrnují se do výpočtů jen zaměstnanci s týdenním úvazkem 30 a více hodin za týden.

GPG – Gender Pay Gap – je počítán jako relativní rozdíl mediánu mzdy mužů a žen vztažený k mediánu mzdy mužů a vyjadřuje se v %. V minulém vydání této publikace byla pro výpočet GPG použita odlišná metodika (místo GPG šlo vlastně o vyjádření mediánové hodinové mzdy žen jako % mzdy mužů, což spolu s GPG dá dohromady 100 %).

Ženy vydělávají méně než muži, a to bez ohledu na úroveň vzdělání. Oběma skupinám rostly mzdy úměrně s výší vzdělání, avšak mediánová mzda českých žen v roce 2007 dosahovala pouze 80,2 % úrovně výše mediánové mzdy mužů (Gender Pay Gap = 19,8 %). Největší rozdíly byly zjištěny u středoškolaček bez maturity (GPG = 29,6 %) a u vysokoškolaček s magisterským a vyšším vzděláním (GPG = 25,3 %).

Nejmenší rozdíly se objevily u středoškolaček s maturitou (GPG = 19,3 %) a u lidí s vyšším odborným nebo bakalářským vzděláním, ale také s maximálně základním vzděláním (GPG představoval v obou kategoriích shodně 23,4 %).

Graf 20: Mediány mezd podle úrovně vzdělání za rok 2007

Mediánové mzdy podle věkových skupin

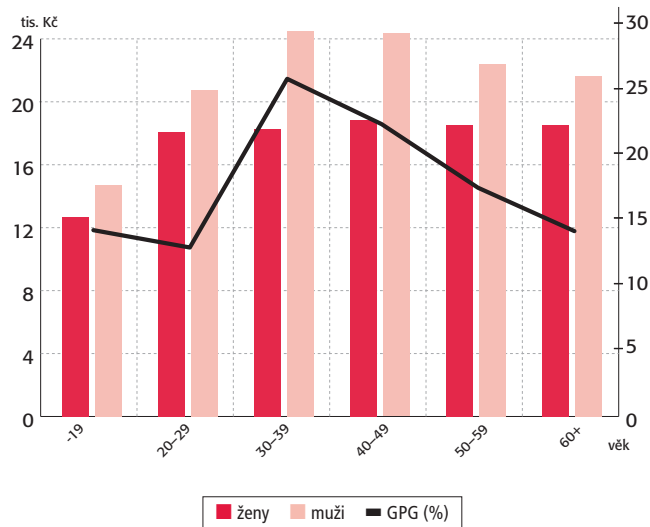
(Graf 21)

Zdroj: Strukturální mzdová statistika (ISPV, ISPlat)

Výpočet mediánové mzdy a GPG viz komentář ke grafu 20.

Do 29 let věku včetně jsou mzdové rozdíly mužů a žen relativně malé. K jejich nárůstu dochází ve věkové skupině 30–39 let, kdy mediánové mzdy žen dosahují pouze 74,4 % (GPG je roven 25,6 %) výše mezd mužů. V následující věkové skupině, 40–49 let je hodnota GPG ještě poměrně výrazná – 22,5 %, genderové rozdíly se opět snižují ve vyšším věku. Ve věkové kategorii 50–59 let klesla hodnota GPG na 17,5 %. V kategorii 60 a více let představují mediánové mzdy žen 85,8 % mediánových mezd mužů, to znamená, že Gender Pay Gap zde dosáhl jedné z nejnižších hodnot (14,2 %). Nejvyšší hodnotou GPG (12,8 %) se vyznačovala věková skupina 20–29 let.

Graf 21: Mediánové mzdy podle věkových skupin za rok 2007

Mediány mezd podle skupin odvětví

(Graf 22)

Zdroj: Strukturální mzdová statistika (ISPV, ISPlat)

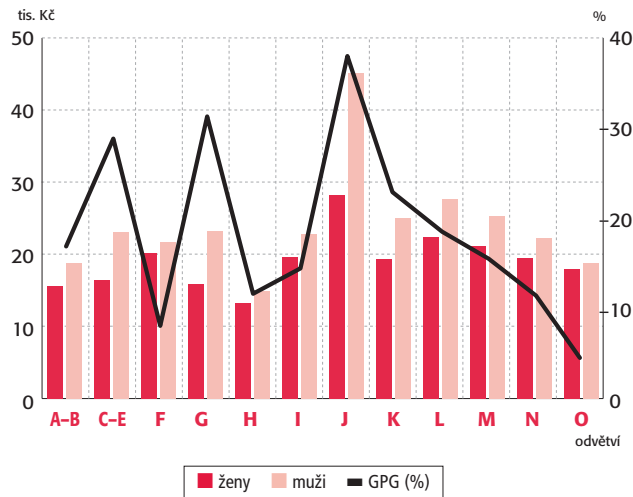
Výpočet mediánové mzdy a GPG viz komentář ke grafu 20. Data jsou průměry za rok 2007.

Ženy i muži si nejvíce vydělávají v oblasti peněžnictví a pojišťovnictví, kde v roce 2007 mediánová měsíční mzda u mužů dosahovala téměř 45 000 Kč, u žen 28 000 Kč. Nejmenší mzdy jsou v oblasti pohostinství a ubytování, kde mediánová mzda mužů činí 14 800 Kč, žen 13 100 Kč.

Ve všech odvětvích jsou mzdy žen nižší než mzdy mužů. Největší rozdíl mezi mzdami žen a mužů najdeme v odvětví, kde mzdy žen i mužů jsou nejvyšší, to je v peněžnictví a pojišťovnictví (mediánová hodinová mzda žen jako % mzdy mužů = 62,2 %, GPG = 37,8 %). Oproti mužům nejméně vydělávají ženy také v obchodě a v oblasti opravy motorových vozidel (GPG = 31,1 % a v průmyslu (GPG = 28,8 %). Zde všude nedosahuje mzda žen ani tři čtvrtin mzdy mužů. Nejmenší rozdíly ve mzdách žen a mužů jsou v oblasti ostatních veřejných, sociálních a osobních služeb (GPG = 4,6 %) a také ve stavebnictví (GPG = 7,8 %).

Rozdíly nižší než je celkový medián mezd (tzn. GPG nižší než 19,8 %) najdeme v zemědělství, lesním hospodářství, rybolovu, ve stavebnictví, dopravě, skladování, na poště a v telekomunikacích, ve veřejné správě, obraně, sociálním pojišťovnictví, ve školství, zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti a v ostatních veřejných, osobních a sociálních službách. Rozdíly vyšší než celkové GPG byly v roce 2007 zaznamenány v průmyslu, obchodě, opravě motorových vozidel, v pohostinství a ubytování, v peněžnictví a pojišťovnictví, v nemovitostech, službách pro podnikatele a ve výzkumu.

Graf 22: Mediány mezd podle skupin odvětví za rok 2007

- A-B Zemědělství, lesní hospodářství a rybolov
- C-E Průmysl celkem
- F Stavebnictví
- G Obchod, opravy motorových vozidel
- H Pohostinství a ubytování
- I Doprava, skladování, pošty a telekomunikace
- J Peněžnictví a pojišťovnictví
- K Nemovitosti, služby pro podnikatele, výzkum
- L Veřejná správa, obrana, soc. pojištění
- M Školství
- N Zdravotnictví, veterinární a sociální činnost
- O Ostatní veřejné, sociální a osobní služby

Mediány mezd podle skupin zaměstnání

(Graf 23)

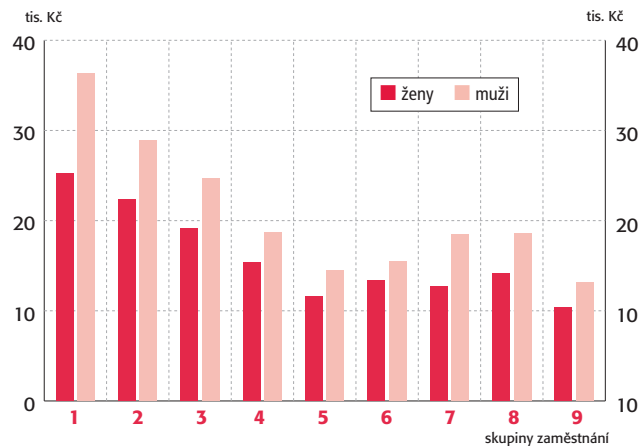
Zdroj: Strukturální mzdová statistika (ISPV, ISPlat)

Výpočet mediánové mzdy a GGP viz komentář ke grafu 20. Data jsou průměry za rok 2007.

Nejvyšší výdělky měli v roce 2007 – jak mezi ženami tak mezi muži – zákonodárci, vedoucí a řídící pracovníci: medián mezd mužů zde byl 40 670 Kč, medián mezd žen 28 229 Kč. Na druhém místě byly mzdy vědeckých a odborných duševních pracovníků, třetí byli technici, zdravotníci a pedagogičtí pracovníci (pořadí nezáleželo na pohlaví). Nejméně vydělávali pomocní a nekvalifikovaní dělníci i dělnice.

Největší rozdíl mezi mzdami žen a mužů lze pozorovat u řemeslníků a kvalifikovaných výrobců, zpracovatelů a opravářů (kromě obsluhy strojů a zařízení), kde mediány mezd žen v roce 2007 dosahovaly 68,0 % mediánů mezd mužů a u zákonodárců, vedoucích a řídících pracovníků (69,4 %). Gender Pay Gap zde dosahuje hodnoty přes 30 %, což je velmi výrazná diferenciacie v úrovni mezd žen a mužů. Největší mzdová nivelizace je mezi dělníky v zemědělství, lesnictví a v příbuzných oborech. Ženy zde pobírají 86,2 % mediánové mzdy mužů. Podobně je tomu mezi nižšími administrativními pracovníky (úředníky), kde je podíl mediánu mezd žen 82,5 % z mediánu mezd mužů. GPG je tedy roven hodnotě 17,5 %.

Graf 23: Mediány mezd podle skupin zaměstnání za rok 2007

- 1 Zákonodárci, vedoucí a řídící pracovníci
- 2 Vědečtí a odborní duševní pracovníci
- 3 Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a prac. v příbuzných oborech
- 4 Nižší administrativní pracovníci (úředníci)
- 5 Provozní pracovníci ve službách a obchodu
- 6 Kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví a příbuzných oborech (kromě obsluhy strojů a zařízení)
- 7 Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři (kromě obsluhy strojů a zařízení)
- 8 Obsluha strojů a zařízení
- 9 Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci

Vývoj počtu nezaměstnaných 1993–2007

(Graf 24)

Zdroj: VŠPS, ČSÚ (průměry za jednotlivé roky)

Nezaměstnanými podle definice Mezinárodní organizace práce (ILO) jsou takové osoby, které v referenčním týdnu splňovaly současně tři podmínky – nebyly zaměstnané, práci aktivně hledaly a do práce byly schopny nastoupit hned nebo do 14 dní. MPSV ČR sleduje nezaměstnanost podle jiné metodiky, a proto údaje o nezaměstnanosti z těchto dvou zdrojů nemusí být nutně shodné – srv.: www.mpsv.cz a www.czso.cz. Mladiství nezaměstnaní spadají do věkové skupiny 15–24 let. Dlouhodobá nezaměstnanost je nezaměstnanost delší než jeden rok.

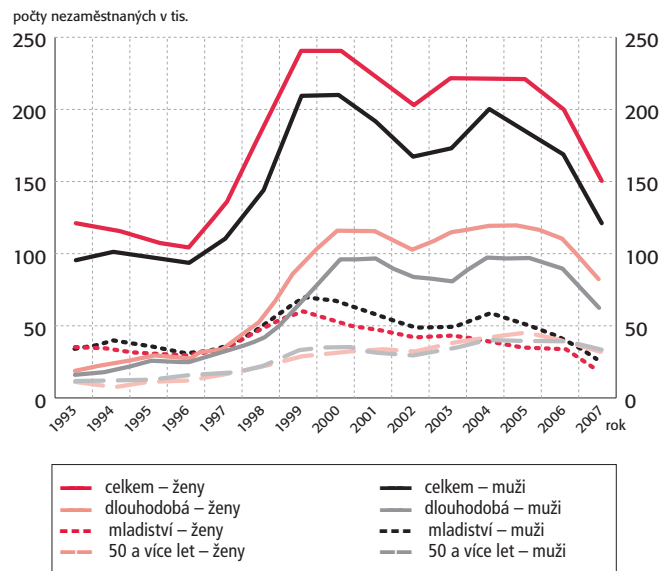
Zjištěné difference v počtu nezaměstnaných částečně vyplývají i z metodických rozdílů, jež byly částečně způsobeny i změnou dotazníků VŠPS (změna pořadí otázek kladených respondentovi) a nárůstem non-response po SLDB v roce 2001. Naopak krokem ke sblížení obou počtů bylo opatření MPSV ČR z července 2004, které spočívalo ve změně metodiky výpočtu míry registrované nezaměstnanosti a které mělo za cíl větší mezinárodní srovnatelnost. Nově se tak pro účely výpočtu míry registrované nezaměstnanosti za nezaměstnaného považuje tzv. „dosažitelný“ uchazeč o zaměstnání. Do pracovní síly jsou zařazováni i pracující cizinci.

Zlomové propady v počtu nezaměstnaných jsou částečně ovlivněny právě měnící se metodikou.

V letech 1996 až 1999 počty nezaměstnaných výrazně rostly – a to jak žen, tak mužů. V letech 2001–2005 počty nezaměstnaných kolísaly, do roku 2007 došlo k jejich poklesu. Klesající trend vykazovaly v letech 2005–2007 i počty osob dlouhodobě nezaměstnaných, nezaměstnaných mladistvých i osob ve věku 50 a více let.

Do roku 2003 se nejnižšími počty nezaměstnaných vyznačovala věková kategorie 50 a více let. Počty žen zde v období 1993–1997 byly nižší než počty mužů, v roce 1998 a od roku 2001 je tomu naopak. Od roku 2005 byly zaznamenány nejnižší hodnoty v případě nezaměstnaných žen ve věku 15–24 let, v poslední době pak i ve stejné věkové kategorii mužů (míry nezaměstnanosti podle věku jsou přitom v této věkové skupině nadále nejvyšší, a to u žen i mužů). Počty nezaměstnaných mužů a nezaměstnaných žen ve věku 15–24 v roce 2007 byly dokonce nižší než v roce 1993, jenž je jinak

Graf 24: Vývoj počtu nezaměstnaných 1993–2007

charakterizován jedním z nejnižších počtů nezaměstnaných ve sledovaném období vůbec.

Vzdělání nezaměstnaných

(Graf 25)

Zdroj: VŠPS, ČSÚ (průměry za rok 2007)

Definice nezaměstnaných viz komentář ke grafu 24.

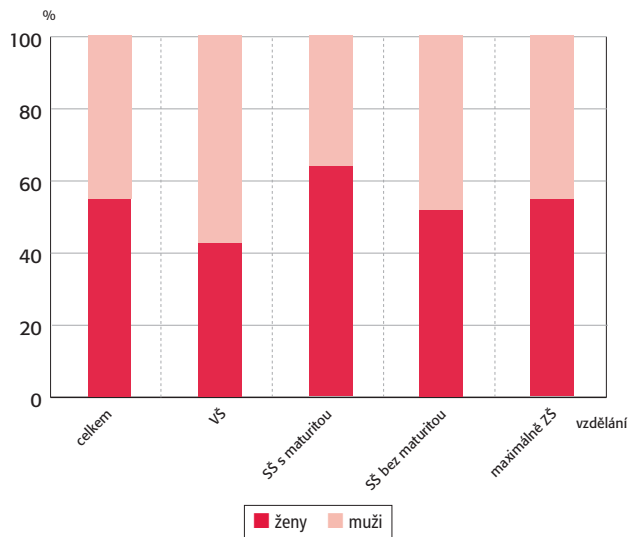
Mezi všemi nezaměstnanými byla zjištěna mírná převaha žen (podíl žen v celé populaci nezaměstnaných je 55,3 %).

Při pohledu na nezaměstnané podle vzdělání se u všech nezaměstnaných z genderového hlediska nejvíce vymyká nejvzdělanější kategorie – v populaci vysokoškolsky vzdělaných převažují mezi nezaměstnanými muži, u všech ostatních vzdělanostních kategorií je tomu naopak.

Nejvyšší podíl žen byl zjištěn v kategorii středoškolského vzdělání s maturitou, kde i v celé populaci převládají ženy. Naopak, u středoškolského vzdělání bez maturity, kde je jinak v populaci více mužů než žen, jsou v případě nezaměstnaných větší počty žen.

ŽENY A MUŽI v datech

Graf 25: Vzdělání nezaměstnaných celkem (průměry za rok 2007)

Nezaměstnaní podle úrovně vzdělání a věku

(Tabulka 4)

Zdroj: VŠPS, ČSÚ (průměry za rok 2007)

Definice nezaměstnaných viz komentář ke grafu 24. Absolutní čísla za nezaměstnané jsou udávány v tisících osob a vzhledem k velikosti výběrového vzorku se v jednotlivých věkových skupinách podle dosaženého vzdělání jedná o přepočty z poměrně malých hodnot výběrového souboru.

Celkově mají v populaci nezaměstnaných (276,3 tisíc osob) převahu ženy nad muži (podíl žen mezi nezaměstnanými představuje 55,3 %).

Na rozdíl od celkové populace převažovaly u nezaměstnaných ve všech sledovaných vzdělanostních kategoriích s výjimkou vysokoškolsky vzdělaných osob ženy.

U nezaměstnaných osob s maximálně základním vzděláním převládají do 29 let věku muži, do 59 let ve všech pětiletých věkových kategoriích ženy a v nejstarší věkové skupině, 60 a více let, opět muži. Obdobný trend v rozložení podle věku zaznamenali muži a ženy se středoškolským vzděláním bez maturity.

Mezi nezaměstnanými středoškoláky s maturitou s výjimkou nejvyšší sledované věkové skupiny 60 a více let dominují vždy ženy – nejvýraznější je tento trend ve věku 30–34 let. Do 40 let věku převažují mezi nezaměstnanými s vysokoškolským vzděláním ženy, ve vyšším věku je situace zcela opačná. Částečně je zde kopírováno rozložení podle pohlaví v celé populaci, kdy v mladších věkových kategoriích převažují u vzdělanějších osob ženy a s rostoucím věkem se tento trend mění.

Nejvíce nezaměstnaných žen s maximálně základním i středoškolským vzděláním bez maturity bylo zjištěno ve věku 30–34 let, středoškolačky s maturitou byly nejčastěji nezaměstnané hned po škole ve věku 20–24 let a vysokoškolsky vzdělané ženy opět nejvíce ve věkové kategorii obvyklé pro ukončení vysokoškolského studia (25–29 let).

Muži se základním vzděláním byli nejčastěji nezaměstnaní ve věku 20–24 let, se středoškolským vzděláním bez maturity ve věku 55–59 let. Nezaměstnaní středoškoláci s maturitou a vysokoškoláci zaznamenali obdobný trend jako nezaměstnané ženy ve srovnatelných vzdělanostních skupinách.

Tabulka 4: Nezaměstnaní podle úrovně vzdělání a věku 2007 (v tis. osob)

věk	ženy				muži			
	max. základní	střední bez maturity	střední s maturitou	VŠ	max. základní	střední bez maturity	střední s maturitou	VŠ
+19	2,2	1,6	1,3	–	3,2	3,2	0,9	–
20–24	1,8	5,3	6,3	0,7	5,3	7,4	6,1	0,6
25–29	4,0	7,0	4,8	1,7	4,1	8,4	2,4	1,4
30–34	6,0	15,0	5,5	0,6	3,9	7,3	1,2	0,4
35–39	4,8	10,0	6,1	0,8	3,0	4,0	2,0	0,5
40–44	3,9	7,8	5,1	0,5	3,5	5,7	2,4	0,6
45–49	5,4	6,1	3,4	0,4	2,5	6,4	2,1	0,8
50–54	8,8	8,1	4,4	0,4	4,3	7,3	1,6	1,1
55–59	3,4	4,8	3,4	0,2	2,7	9,5	2,7	1,2
60+	0,4	0,2	0,5	0,2	0,7	1,4	1,2	0,5
Celkem	40,5	66,0	41,0	5,3	33,3	60,6	22,6	7,1

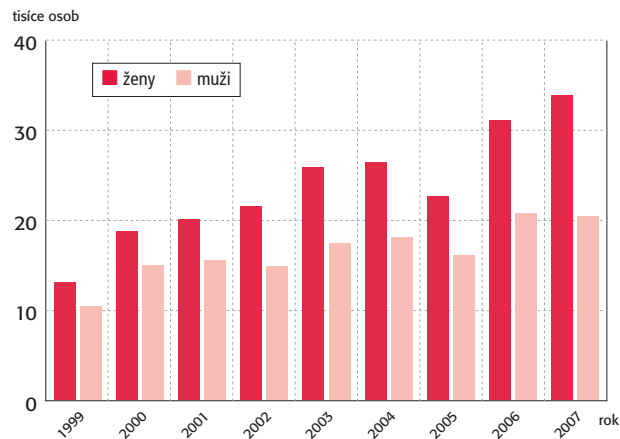
Uchazeči o zaměstnání zařízení do rekvalifikačních kurzů*(Graf 26)**Zdroj: MPSV ČR (údaje za roky 1999–2007)*

Uchazečem o zaměstnání se rozumí občan, který není v pracovním nebo obdobném vztahu, ani nevykonává samostatnou výdělečnou činnost ani se nepřipravuje soustavně pro povolání a osobně se u úřadu práce uchází na základě písemné žádosti o zprostředkování vhodného zaměstnání.

Rekvalifikace je změna dosavadní kvalifikace uchazeče o zaměstnání, kterou je potřebné zajistit získáním nových znalostí a dovedností teoretickou nebo praktickou přípravou, umožňující jeho pracovní uplatnění ve vhodném zaměstnání.

Od roku 1999 do roku 2004 došlo ke zdvojnásobení počtu uchazeček o rekvalifikaci (v případě mužů ucházejících se o rekvalifikaci byl tento nárůst poněkud mírnější – o něco více jak padesátiprocentní). Od roku 2004 do roku 2007 vzrostl počet uchazeček o rekvalifikaci o necelých padesát procent, v případě mužů se jednalo opět o pozvolnější nárůst (zhruba třiceti procentní).

V roce 1999 se do rekvalifikačních kurzů hlásilo 22 938 osob, z toho podíl žen představoval 56,0 %. V roce 2007 to bylo již 53 846 osob a podíl žen vzrostl oproti roku 1999 o 6,4 procentních bodů. Ženy tedy častěji využívají možnosti rekvalifikace než muži.

Graf 26: Uchazeči o zaměstnání zařízení do rekvalifikačních kurzů

Sociální dávky*(Tabulka 5)**Zdroj: Statistika MPSV ČR – časová řada*

Počet vyplácených rodinných příspěvků – představuje měsíční průměry za vybrané roky.

Data neobsahují důchody vyplácené do ciziny a jsou součtem krátkých a trvale vyměřených důchodů.

Ženy jsou častějšími příjemci sociálních dávek než muži. Platí to zvláště u rodičovských příspěvků, kdy 98,9 % v roce 2004 a 98,6 % rodičovských příspěvků v roce 2007 pobíraly ženy. Od roku 2004 do roku 2007 vzrostl počet rodičovských příspěvků u mužů o více jak 50 procentních bodů, v případě žen o 22 procentních bodů. Počty příjemců samostatných starobních důchodů a starobních a vdovských/vdoveckých důchodů se v roce 2007 oproti roku 2004 příliš nelišily – a to jak v případě žen, tak mužů. Počty žen, jež měly nárok pobírat samostatný vdovský důchod od roku 2004 do roku 2007, klesly o 17 procentních bodů. U osob pobírajících samostatný vdovský či vdovecký důchod se podíl mužů v roce 2007 zvýšil oproti roku 2004 o 2,2 procentních bodů (podíl mužů tak představoval 14,1 % osob se samostatným vdovským či vdoveckým důchodem).

Nejvyšší podíl mužů byl zjištěn u příjemců samostatných starobních důchodů a činil ve sledovaném období 2004–2007 konstantních 43,8 %.

Tabulka 5: Sociální dávky

Průměrná výše v Kč	2004		2005		2006		2007	
	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
Rodičovský příspěvek	3151	3185	3618	3598	3678	3655	7103	7012
Samostatný starobní důchod	6610	8141	7042	8671	7444	9168	7952	9796
Starobní a vdovský/ vdovecký důchod	8080	9078	8570	9645	9098	10 234	9746	10 951
Samostatný vdovský/ vdovecký důchod	5028	3862	5291	4123	5546	4358	5875	4668
Počet příspěvků, osob	2004		2005		2006		2007	
	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
Rodičovský příspěvek	268 363	3021	282 305	3875	398 259	4073	327 445	4574
Samostatný starobní důchod	769 885	598 755	779 042	606 881	795 697	621 033	813 447	635 097
Starobní a vdovský/ vdovecký důchod	483 874	71 214	483 966	72 188	486 318	73 645	484 703	75 034
Samostatný vdovský/ vdovecký důchod	55 839	7535	52 931	7701	49 652	7759	46 560	7635

Starobní důchodci podle výše plného starobního důchodu

(Graf 27)

Zdroj: MPSV ČR (ČSSZ)

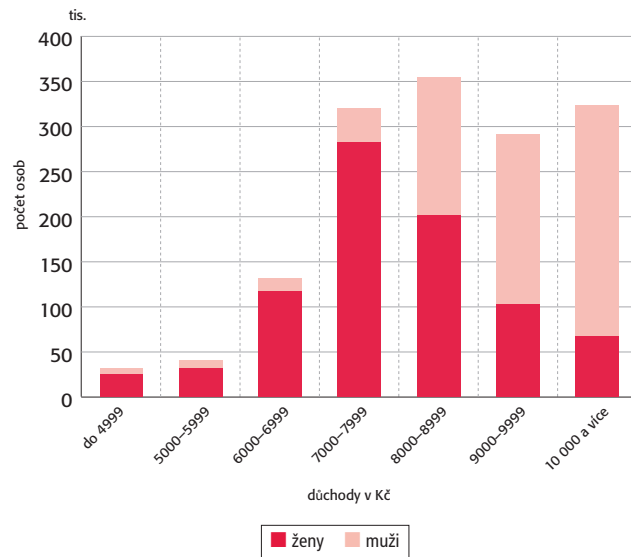
Důchodové pojištění zajišťuje občany pro případ stáří, invalidity nebo při ztrátě živitele. V rámci důchodového pojištění se poskytují s účinností od 1. 1. 1996 (zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění) důchody starobní, plně invalidní, částečně invalidní, vdovské a vdovecké, sirotčí. Důchody manželek, důchody za výsluhu let, sociální důchody a důchody přiznané před 1. 1. 1957 jsou podle tohoto zákona vypláceny buď jako důchody invalidní nebo starobní.

K 31. 12. 2007 pobíralo starobní důchod více žen než mužů – podíl žen mezi starobními důchodci představoval 56,2 %. Rozdíly mezi muži a ženami byly v kategoriích podle průměrné výše plného starobního důchodu. Více jak 80 % osob pobírajících plný starobní důchod v průměrné výši do 8000 Kč jsou ženy, podíl žen pak výrazně klesá s rostoucí průměrnou výší důchodů. Příjemci průměrných důchodů v kategorii 9000 až 9999 Kč jsou již převážně muži (podíl mužů v této příjmové kategorii tvoří 65,1 %). Ještě výraznější je podíl mužů (téměř 80 %) v případě příjemců důchodů v kategorii od 10 000 Kč výše.

Nejvíce žen (tj. 34,4 %) pobírá plný starobní důchod ve výši 7000–7999 Kč, téměř 40 % mužů spadá do kategorie důchodů ve výši 10 000 Kč a více. Další 30 % mužů pobírá důchod v kategorii od 9000–9999 Kč.

Ženy odcházejí do důchodu dříve a v průměru se dožívají vyššího věku, takže důchod i déle pobírají, mužům je však v průměru na osobu vyplácen důchod vyšší.

Graf 27: Starobní důchodci podle výše plného starobního důchodu k 31. 12. 2007

Trestní řízení

(Tabulka 6)

Zdroj: Zdrojem dat pro první část tabulky (za rok 2007) jsou statistické listy trestní, které vyplňují okresní, krajská a vrchní státní zastupitelství ihned po prvním meritorním rozhodnutí a okresní a krajské soudy ihned po právní moci rozhodnutí. Statistické listy zpracovává Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Stíhaní – počet osob, jejichž trestní stíhání vedené podle § 160 trestního řádu bylo ve sledovaném roce ukončeno.

Obžalovaní – počet osob, na něž byla podána obžaloba podle § 176 trestního řádu.

Zkrácené řízení – počet osob, u kterých bylo ve sledovaném roce ukončeno zkrácené přípravné řízení podle § 179a trestního řádu.

Navržen na potrestání – počet osob, na které byl soudy podán návrh na potrestání podle § 179c trestního řádu.

Mladiství – osoby, které v době spáchání trestného činu dovršily 15. rok a nepřekročily 18. rok svého věku. Relativní údaje (na 100 000 osob) se odvozují od středního stavu (tj. stavu k 1. 7. 2004 bilancovaného ČSÚ) pro každé pohlaví zvlášť.

Smrtnost – vraždy – počet vražd na 100 000 osob středního stavu je odvozen podle data úmrtí pro příčiny smrti X85-Y09 Mezinárodní klasifikace nemocí (X. revize) – tj. hodnota ukazatele se vypočítala jako podíl zemřelých na daný výčet příčin a středního stavu.

Zdrojem dat pro druhou část tabulky (data k 31.12. 2007) je evidence Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR o stavu odsouzených (umístěných ve věznicích pro výkon trestu) a obviněných osob (umístěných ve vazebních věznicích). Relativní údaje (na 100 000 osob starších 15 let) se odvozují od konečného stavu (tj. stavu k 31.12.2007 bilancovaného ČSÚ) pro každé pohlaví zvlášť.

Mezi stíhanými, obžalovanými i odsouzenými jasně dominují muži. Ještě výraznější převaha mužů je mezi mladistvými delikventy.

V roce 2007 bylo na území ČR 18 901 vězňů. Podíl žen zde představoval 5,3 %. Z celkového počtu vězňů bylo 16 647 odsouzeno a 2254 obviněno ze spáchání trestného činu. Mezi obviněnými vězni se nacházel o jeden procentní bod více žen, než mezi vězni odsouzenými.

Tabulka 6: Trestní řízení 2007

		Ženy	Muži	% žen	% mužů
Stíhání	počet	11 282	67 263	114	86
	na 100 tisíc	213	1 323	x	x
Obžalovaní	počet	9 180	58 006	14	86
	na 100 tisíc	173	1 141	x	x
Zkrácené řízení	počet	2 991	32 278	8	92
	na 100 tisíc	57	635	x	x
Navržení na potrestání	počet	2 820	31 235	8	92
	na 100 tisíc	53	615	x	x
Odsouzení	počet	9 392	66 336	12	88
	na 100 tisíc	177	1 305	x	x
z toho	mladiství	221	2 728	7	93
Smrtnost, vraždy	na 100 tisíc	0,7	1,4	x	x
Odsouzení za znásilnění	% z odsouzených	0	0,2	x	x
Vězni	počet	999	17 902	5	95
	obvinění	144	2 110	6	94
	odsouzení	855	15 792	5	95
	prvoodsouzení	x	x	x	x
	opakovaně odsouzení	x	x	x	x

Většina vězňů (více jak 85 % bez ohledu na pohlaví) jsou odsouzení. Ženy obviněné ze spáchání trestného činu představovaly 14,4 % vězňůných žen, obvinění muži pak 11,8 % vězňůných mužů.

Oběti loupeží a vražd podle pohlaví

(Graf 28)

Zdroj: Policejní prezidium ČR – data za rok 2007

V roce 2007 bylo na území ČR zjištěno celkem 16 650 obětí trestných činů, podíl žen ze všech obětí představoval 43,3 %. Ženy se nejčastěji stávaly oběťmi loupeží (1 755 ze 7 203 žen, tj. 24,4 % všech podchycených obětí-žen), muži pak úmyslného ublížení na zdraví (4205 z 9 447 mužů, tj. 45 % všech evidovaných obětí-mužů).

Nejvyšší podíl žen byl zjištěn v případech trestného činu týrání osob ve společném obydlí (95,6 % obětí byly ženy). Přes devadesát procent obětí trestných činů tvořily ženy v případech loupeží spáchaných na finančních institucích, kuplířství, znásilnění a různých forem pohlavního zneužívání.

Pouze 2 % obětí představovaly ženy u násilí páchaného na veřejném činiteli (policistovi a obecním policistovi), 18 % pak v případech násilí na ostatních veřejných činitelích mimo policii. Nízký podíl žen byl dále zjištěn mezi oběťmi úmyslného ublížení na zdraví (26,6 %).

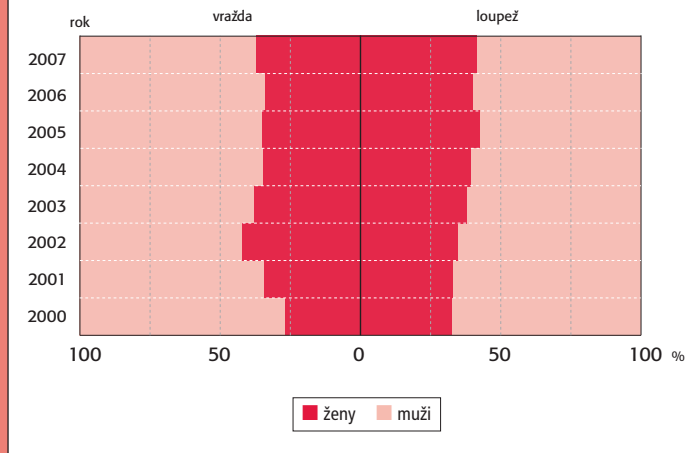
V roce 2007 se ženy na obětech zjištěných vražd podílely 37,2 %. Nejvíce vražd bylo motivováno osobními vztahy, zde byl podíl žen mezi oběťmi téměř poloviční (47,0 %).

Zatímco v roce 2000 byl podíl žen u obětí vražd 26,7 %, do roku 2002 se zvýšil až na 41,7 %. Potom podíl žen opět klesal až na hodnotu 33,6 % v roce 2006. V roce 2007 byl podíl žen mezi oběťmi vražd opět vyšší.

Podíl žen v případech obětí loupeží rostl od roku 2000 plynule z hodnoty 32,6 % na 42,8 % podíl v roce 2005, v roce 2007 tvořily ženy 41,4 % obětí loupeží.

ŽENY A MUŽI v datech

Graf 28: Struktura pohlaví zaměstnanců a podnikatelů v ČR podle věku (průměry za rok 2007)

Odsouzení podle vybraných trestných činů na území ČR v roce 2007

(Graf 29)

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

Trestný čin vraždy je zde definován § 219 trestního zákona, ublížení na zdraví paragrafy 221, 222, 223, 224 a 225, loupež paragrafem 234, krádež paragrafem 247, ostatní trestné činy paragrafy 250b, c, 251, 252, 252a, 253, 254, 255, 255a, 256, 256a, b, c, 257, 257a, b, 258 a hospodářské trestné činy jsou definovány Hlavou II trestního zákona.

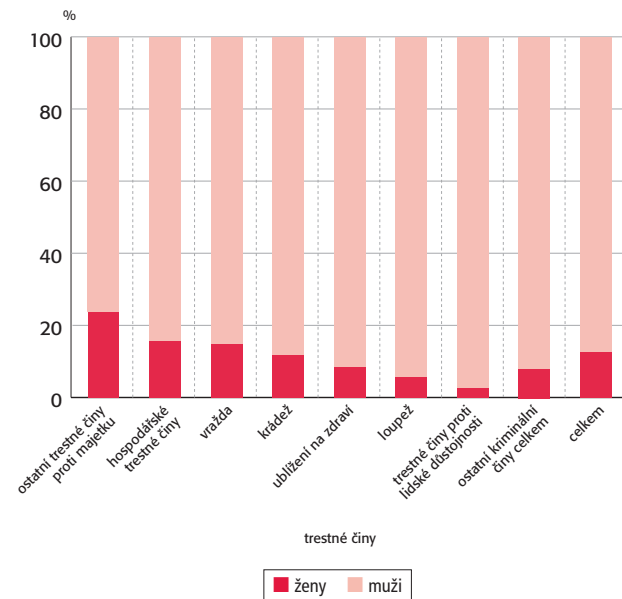
V roce 2007 bylo odsouzeno 75 728 osob, z toho 9 392 žen. Ženy se tedy na všech odsouzených podílely 12,4 %. Podíl žen byl velmi nízký u trestných činů proti lidské důstojnosti a loupeží. Víc jak patnáctiprocentní podíl žen zaznamenali odsouzení za vraždy (podíl žen činil 15,3 %), za hospodářské trestné činy (15,7 %) a za ostatní trestné činy proti majetku (27,3 %).

Ženy byly nejčastěji odsouzeny za trestné činy proti majetku mimo krádeže a hospodářskou trestnou činnost (42,1 % všech žen). Odsouzení muži neměli podobně dominantní modální kategorii – 16,1 % odsouzených mužů bylo odsouzeno (stejně jako v případě žen) za „ostatní trestné činy proti majetku“, nejvíce však za trestný čin krádeže (18,1 % odsouzených mužů).

Vzdělanost žen ve společnosti roste, a pokud se již ženy dopouštějí trestných činů, mají tyto činy zpravidla povahu majetkové a hospodářské trestné činnosti a nejedná se o prosté krádeže.

Mezi pachateli trestných činů celkově převládali muži. Naprosto dominovali v případech znásilnění, týrání osoby žijící ve společném obydlí, v případě pohlavního zneužívání a u nebezpečného vyhrožování. Ve všech těchto případech výrazně převažovaly mezi oběťmi trestných činů ženy. Ženy měly mezi pachateli trestných činů převahu v případě únosů (celkově zanedbatelný počet), podíly žen a mužů mezi oběťmi tohoto trestného činu byly vyrovnané. Trestnými činy, kde mezi pachateli i oběťmi převládali muži, byly vraždy a loupeže. U trestného činu týrání svěřené osoby dominovaly mezi oběťmi ženy. Zároveň zde byl i relativně vysoký podíl žen mezi pachateli, více jak čtyřicetiprocentní. U trestných činů s výraznou dominancí mužů mezi pachateli (kromě vražd, loupeží a opuštění dítěte, kde byla převaha mužů jak mezi pachateli tak mezi oběťmi) měly mezi oběťmi výraznou až drtivou převahu ženy.

Graf 29: Odsouzení podle vybraných trestných činů na území ČR v roce 2007

Kandidující a zvolení do PSP ČR v roce 2006 podle politické příslušnosti

(Graf 30)

Zdroj: Volební statistika ČSÚ

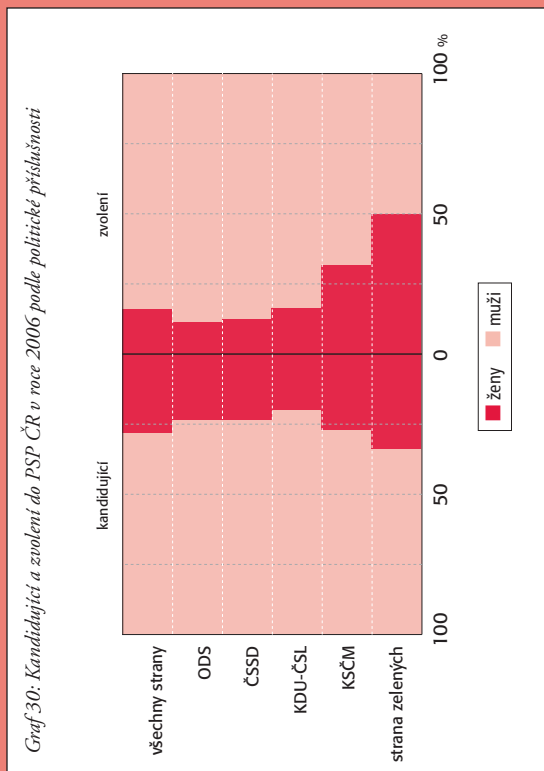
Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR se konají každé 4 roky, pokud nedojde k volbám předčasným. Počet volených poslanců je stanoven ústavou na 200 mandátů. Volí osoby se státním občanstvím ČR od 18 let věku. Volit lze i v zahraničí, kde byly vytvářeny volební místnosti u zastupitelských úřadů a generálních konzulátů ČR. Zatím poslední volby se konaly ve dnech 2. a 3.6. 2006.

Ze 4985 osob, jež v roce 2006 kandidovaly do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, jich bylo zvoleno 200 (31 žen a 169 mužů, podíl žen mezi zvolenými činil 15,5 %). Celková úspěšnost v parlamentních volbách (podíl zvolených ze všech kandidujících) byla 4%, u mužů byla dvakrát vyšší (4,7%), než v případě žen (2,2%).

Tento trend (vyšší úspěšnost kandidujících mužů než žen) platil u obou nejsilnějších parlamentních stran (ČSSD i ODS) a také v případě KDU-ČSL. Opačný trend zaznamenaly KSČM a především Strana zelených (2,6% úspěšnost žen a 1,3% úspěšnost mužů). Je však nutné dodat, že za Stranu zelených bylo zvoleno pouze šest poslanců (3 ženy a 3 muži).

Nejvyšší podíl žen mezi kandidujícími i zvolenými měla právě Strana zelených, na druhém místě pak byla KSČM. Nejnižší podíl žen na kandidátních listinách měla KDU-ČSL, v případě zvolených poslanců vykazovaly nejnižší podíl žen obě nejsilnější strany, ČSSD a ODS.

V případě neparlamentních stran (jež v grafu nefigurují) představoval podíl žen u kandidátů do PS ČR 29 %, což bylo o 5% bodů méně, než ve Straně zelených, o 9% bodů více, než v KDU-ČSL a o 2% body více než v KSČM. S výjimkou KDU-ČSL tak lze říci, že menší politické strany stavějí na kandidátní listiny více žen než silné parlamentní strany.

Ženy a muži v zákonodárné, výkonné a soudní moci a v politice

(Graf 31)

Zdroj: Internetové stránky:

www.vlada.cz
www.psp.cz
www.senat.cz
www.statnisprava.cz
www.volby.cz
www.concourt.cz
www.nsoud.cz
www.justice.cz

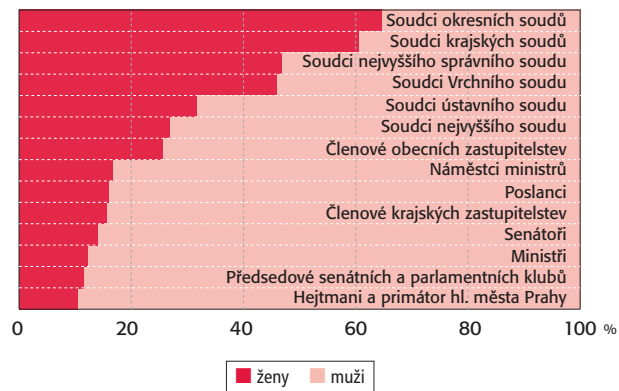
Data za poslance a senátory jsou k 26. 9. 2008, za náměstky ministrů jsou k 31. 12. 2007, za členy obecních zastupitelstev k 20. 8. 2008 a všechny údaje za soudce se vztahují k 1. 1. 2008.

Nižším než čtvrtinovým podílem žen se vyznačuje většina důležitých pozic v moci zákonodárné a výkonné. Trochu jiná je situace v případech moci soudní, kde u některých typů soudů dosahuje podíl žen nadpoloviční většiny. I zde však platí, že čím významnější soudní instituce a čím menší počet soudců a vyšší míra rozhodování, tím nižší podíl žen mezi soudci. Nejvyšší podíly žen byly zaznamenány u soudů okresních (podíl žen zde představoval 64,5 %) a soudů krajských (60,4 %).

Zajímavý je pohled na podíl žen v parlamentních výborech, jejichž činnost zajišťuje Úřad vlády. Z celkového počtu 268 členů všech těchto výborů tvořily ženy 23,1 %. Ani jedna žena nebyla k 26. 9. 2008 ve Vládní dislokační komisi ani v Nezávislé odborné komisi pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu. Po jedné ženě zaznamenaly Bezpečnostní rada vlády a Rada vlády pro výzkum a vývoj, 2 ženy pak Výbor pro Evropskou unii. Jeden z nejpoučtějších výborů, Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, zaznamenal téměř 40 % podíl žen. Nejvyšším, padesátiprocentním podílem žen, se vyznačovala Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů.

Předsedou výborů je většinou muž. Výjimkou jsou výbory: Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů, Rada vlády pro záležitosti romské komunity, Rada vlády pro národnostní menšiny a Rada vlády pro nestátní nezis-

Graf 31: Ženy a muži v zákonodárné, výkonné a soudní moci a v politice

ŽENY A MUŽI
v datech

Jediný muž je pak v čele následujících výborů: Bezpečnostní rady vlády, Rady vlády pro výzkum a vývoj, Rady vlády pro koordinaci protidrogové kriminality, Vládního výboru pro zdravotně postižené občany a Výboru pro Evropskou unii.

(Tabulka 7)

Data jsou k 30.6. 2008.

Obecně platí, že čím vyšší rozhodovací pozice, tím nižší podíl žen.

Tabulka 7: Obsazení řídicích funkcí v ozbrojených a nezpěčnostních sborech k 30. 6. 2008

	Armáda ČR		Policie ČR		Hasičský záchranný sbor		MF ČR, Celní správa ČR		MSP ČR, Vězeňská služba ČR	
	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
Osoby ve služebním poměru v řídicích funkcích, celkem	3 063	21 271	5 815	36 186	882	8 604	895	3 737	664	5 715
	146	2 248	313	4 086	143	659	91	613	173	722
Struktura podle pohlaví v %										
	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
Osoby ve služebním poměru v řídicích funkcích, celkem	12,6	87,4	13,8	86,2	9,3	90,7	19,3	80,7	10,4	89,6
	6,1	93,9	7,1	92,9	17,8	82,2	12,9	87,1	19,3	80,7

Vyšší a nižší pozice v Armádě ČR

(Graf 32)

Zdroj: Ministerstvo obrany ČR

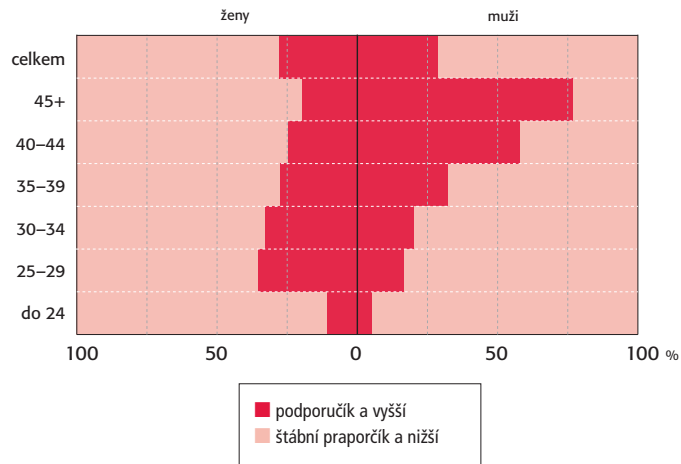
Vyšší pozice v Armádě ČR jsou zde charakterizovány důstojnickými pozicemi, tj. hodnostmi podporučík a vyšší, nižší pozice hodnostmi štábní praporčík a nižší. Data jsou k 15. 1. 2008 a nezahrnují občanské zaměstnance.

K 15. 1. 2008 bylo v Armádě ČR celkem 24 334 osob mimo civilní zaměstnance. Podíl žen v Armádě ČR činil 12 %.

Příslušníci armády s hodností podporučík a vyšší představovali 28,6 % stavu Armády ČR. Podíl žen se v závislosti na pozici v armádě příliš nelišil. Mezi příslušníky s hodností podporučík a vyšší tvořil 12,3 %, v případě hodností štábní praporčík a nižší 12,7 %.

Do věkové kategorie 30–34 let byl u příslušnic armády zjištěn vyšší podíl osob s hodnostmi podporučík a vyššími než u mužů. Od 35 let se tato převaha obrací ve prospěch mužů, markantní je pak ve věku 45 a více let.

Graf 32: Vyšší nižší pozice v Armádě ČR k 15. 1. 2008

Podíl vysokoškolsky vzdělaných mezi zaměstnanci výzkumu a vývoje v populaci ČR celkem

(Graf 33)

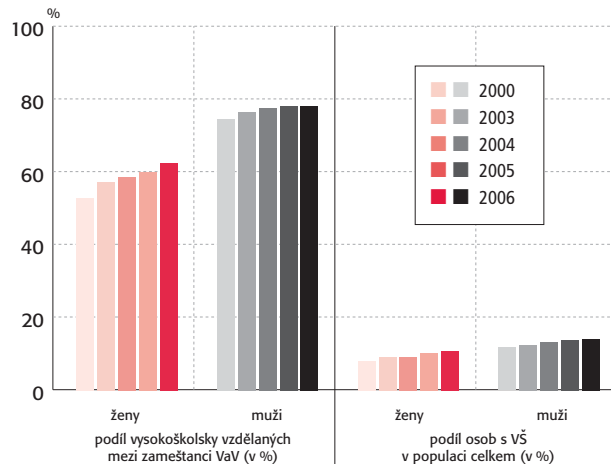
Zdroj: Roční statistické šetření o využívání informačních a komunikačních technologií (ICT), ČSÚ, VŠPS, ČSÚ

Šetření ČSÚ je založeno na obdobném šetření v zemích EU (Community Household Survey on ICT Usage 2003) a navázalo na pilotní šetření z roku 2002, jež proběhlo na omezeném počtu respondentů. Vzhledem k metodice výběru absolutní hodnoty nižší jak 10 000 mají sníženou vypovídací schopnost. Kategorie místa použití „jinde“ zahrnuje: internetové kavárny, u přátel či známých apod.

Podíl vysokoškolsky vzdělaných v populaci ČR jsou počítány z výběrového šetření VŠPS. Údaje z VŠPS a ICT jsou vzájemně nesrovnatelné.

V České republice vzrostl k roku 2006 oproti roku 2000 jak u zaměstnaných žen tak u zaměstnaných mužů podíl vysokoškolsky vzdělaných osob shodně zhruba o dva procentní body. V oblasti výzkumu a vývoje měla vysokoškolské vzdělání v roce 2000 přibližně polovina zaměstnaných žen, v roce 2006 jich bylo o 10 procentních bodů více. Podíl vysokoškolsky vzdělaných mužů byl v roce 2000 výrazně vyšší než v případě žen zaměstnaných ve výzkumu a vývoji, představoval 73,0 %. K roku 2006 však zde došlo jen k nepatrnému zvýšení tohoto relativně vysokého podílu o přibližně 3 procentní body.

Graf 33: Podíl vysokoškolsky vzdělaných mezi zaměstnanci výzkumu a vývoje v populaci ČR celkem

ŽENY A MUŽI
v datech

IT – odborníci podle pohlaví – mezinárodní srovnání

Graf 34

Zdroj: Statistické roční šetření o výzkumu a vývoji ČSÚ

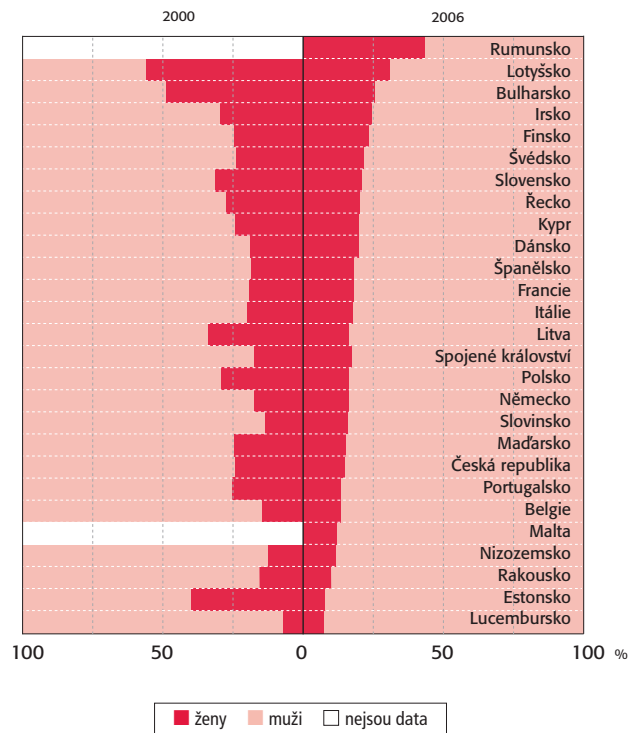
IT odborníci se podle mezinárodní definice dělí na dvě hlavní skupiny. Základem pro toto členění je klasifikace ISCO 88 (v ČR odpovídající klasifikaci zaměstnání KZAM-R). Základní ukazatele o IT odbornících jsou dostupné od roku 1993. Česká populace IT odborníků je monitorována podle věkové skupiny, pohlaví, kraje, odvětví ekonomické činnosti (OKEČ) a nejvyššího dosaženého stupně vzdělání, přičemž u posledního aspektu je kladen speciální důraz na terciární úroveň vzdělání. Pokud je hodnota menší než 3 000 osob jsou data považována za údaje s nízkou spolehlivostí. Data za mezinárodní srovnání jsou z Eurostatu.

Lotyšsko je jedinou zemí ze současné EU, kde v roce 2000 převažovaly mezi počítačovými experty ženy. Vysoký podíl žen u IT odborníků zaznamenal v roce 2000 také Bulharsko – téměř 48 %. V roce 2006 činil podíl žen ze všech počítačových specialistů v obou zemích kolem 30 % – i tak se tyto státy řadily k zemím, kde je podíl žen mezi počítačovými experty relativně vysoký. Nejvyšší podíl žen byl v roce 2006 zaznamenán v Rumunsku (43,6 % počítačových expertů představovaly ženy). Pro srovnání, v ČR byl v roce 2006 zjištěn 14% podíl žen mezi počítačovými experty a v Lucembursku a Estonsku dokonce jen 8%. V případě většiny států současné EU došlo u počítačových odborníků v roce 2006 oproti roku 2000 ke snížení podílu žen. Výjimkami byly Lucembursko, Slovinsko a Dánsko.

Nejvyšší podíl počítačových (IT) odborníků – a to jak žen, tak mužů – připadajících na 1000 ekonomicky aktivních osob zaznamenaly Lucembursko, Lotyšsko, Bulharsko a Kypr. V případě mužů byl tento podíl vždy několikanásobně vyšší než u žen.

Pomyslnou druhou skupinou zemí, kde byl v roce 2006 zjištěn nejvyšší podíl žen pracujících v IT připadajících na 1000 ekonomicky aktivních žen, tvořily státy: Portugalsko, Maďarsko, Dánsko, Slovensko a Estonsko. V rozmezí 7–13 expertek na 1000 ekonomicky aktivních žen se pohybovaly země: Litva, Malta, Francie, Belgie, Finsko, Rumunsko a Rakousko. ČR patří spolu s Nizozemskem, Irskem, Španělskem, Řeckem, Švédskem a Slovinskem k zemím s velmi nízkým podílem IT expertek na 1000 ekonomicky aktivních žen. Úplně nejmenší podíl však vykazovaly Polsko, Německo, Itálie a Spojené království.

Graf 34: IT – odborníci podle pohlaví – mezinárodní srovnání
v letech 2000 a 2006 (v procentech)

Afirmativní / pozitivní akce = opatření, zaměřená na určitou skupinu, která mají za cíl vyloučit diskriminaci a předcházet jí, nebo napomoci vyrovnat znevýhodnění vycházející z tradičních postojů, chování a struktur (bývá nesprávně označováno i jako „pozitivní diskriminace“).

Desegregace trhu práce = politiky, které si kladou za cíl omezit nebo odstranit **vertikální a horizontální segregaci** pracovního trhu.

Diskriminace na základě pohlaví přímá = „přímou diskriminací“ se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci. Za diskriminaci z důvodů pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství nebo mateřství a z důvodu pohlavní identifikace.

Diskriminace na základě pohlaví nepřímá = „nepřímou diskriminací“ se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo zvyklosti byly znevýhodněny osoby jednoho pohlaví v porovnání s osobami druhého pohlaví, ledaže takové ustanovení, kritérium nebo zvyklost jsou objektivně odůvodněny legitimním cílem a prostředky k dosažení uvedeného cíle jsou přiměřené a nezbytné.

Domácí násilí / násilí v rodině = opakované, dlouhodobé a stupňující se násilí, kterého se dopouštějí dospělí nebo mladiství na svých blízkých (oběti mohou být manžel/manželka, druh/družka, rozvedení manžel/manželka, dítě, rodič, prarodič). Domácí násilí má podobu fyzického, psychického, sexuálního, ekonomického či jiného násilí, nejčastěji jejich kombinace. Domácí násilí je vědomá činnost. Začíná opakujícími se útoky proti lidské důstojnosti, k nim se zpravidla postupně přidávají útoky proti zdraví a v konečném stádiu může přejít v útoky proti lidskému životu. Domácí násilí se liší od ostatních forem delikventního chování tím, že je násilím ve vztahu osob, vytváří vztah závislosti oběti na pachateli a je zaměřeno na získání moci pachatele nad obětí. Charakteristickým rysem domácího násilí je skutečnost, že se pro svou určitou trvalost a různou intenzitu násilných aktů postupně stává součástí jejich běžného života. Více než 90% obětí domácího násilí jsou ženy.

Druhotná viktimizace = oběť násilného činu (který nemusí být vždy klasifikován jako trestný podle stávajícího práva) se na základě této životní zkušenosti stává znovu či opakovaně obětí. K druhotné viktimizaci může docházet v různých strukturách společnosti – v orgánech činných v trestním řízení (police, soud, státní zastupitelstvo atd.), v masmédiích atd. i ze strany blízkého okolí. Oběť se tak setkává s nepochopením, s odmítnutím, se šikanou apod.

jako projevem či výsledkem nekompetentnosti, neinformovanosti či neochoty nebo neschopnosti struktur tento problém zvládnout.

Přenos/sdílení důkazního břemena = podle § 133a Občanského soudního řádu má soud ve věcech pracovních skutečnosti tvrzené o tom, že účastník byl přímo nebo nepřímo diskriminován na základě svého pohlaví (a dalších diskriminačních důvodů) za prokázání, pokud v řízení nevyšel najevo opak. V případech, kdy se jedna strana domnívá, že byla poškozena v důsledku nedodržení principu rovného zacházení, a kde existuje diskriminační pře, je na obžalovaném, aby dokázal, že tento princip porušen nebyl.

Feminizace chudoby = zvyšující se podíl a převaha chudoby mezi ženami ve srovnání s muži (např. celosvětově vlastní muži 99,1 % půdy a ženy 0,9 %).

Gender = někdy je také nazýván sociálním pohlavím. Na rozdíl od pojmu pohlaví, který je chápán výhradně v biologickém smyslu, označuje pojem gender kulturní charakteristiky a modely přiřazované mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví a odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži. Tyto role se mění s časem a významně se liší podle kultury národa a dané historické etapy vývoje společnosti. Nejsou tedy přirozeným, daným rozdílem mezi muži a ženami, ale dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů.

Genderová analýza = diagnostikuje rozdíly mezi ženami a muži v podmínkách, potřebách, úrovni participace, přístupu ke zdrojům a vývoji, kontrole majetku, rozhodovacích pravomocích atd. v kontextu jim určených genderových rolí. Ukazuje jejich specifické aktivity, podmínky, potřeby, jejich přístup ke zdrojům (zejména finančním) a možnosti řídit je, stejně tak jako jejich přístup k rozvojové podpoře a rozhodování. Analýza zkoumá tyto vazby a další faktory v jejich širším společenském, ekonomickém a politickém kontextu a v kontextu životního prostředí. Genderová analýza předpokládá – zprvře a především – sběr údajů dělených podle pohlaví a genderově senzitivní informace o předmětné populaci.

Genderové role = soubor zjevných i skrytých pravidel (většinou nepsaných a neformálních, určených danou společností), který definuje, jaké chování, myšlení, citění, oblečení či forma partnerských vztahů je vhodná, případně nevhodná pro příslušníky jednoho nebo druhého pohlaví. Péče o děti, domácnost a závislé členy rodiny je všeobecně považována za ženskou roli, přičemž finanční a materiální zabezpečování rodiny je obecně klasifikováno jako mužská role. Genderové role se vytvářejí a utvrzují zejména v oblasti rodiny, vzdělávacího systému, zaměstnání a celospolečenských norem a hodnot.

Genderové stereotypy = zjednodušující a zaujaté předpoklady týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů ve společnosti, v zaměstnání a rodině. O mužích se například stereotypně předpokládá, že nikdy nepláčou, jsou nepořádní, agresivní a soutěživí. Ženám se naopak paušálně přisuzuje citlivost, empatie, pořádkumilovnost a poddajnost. Zevšeobecnování mužských a ženských vlastností může často vést k diskriminaci těch, kdo svým chováním vybočují z daného stereotypu (např. tlak na chlapce a muže, kteří mají zájem o tzv. ženské aktivity či péči o dítě a naopak).

Genderové neutrální opatření = nevedou ke zvýhodnění nebo ke znevýhodnění žen nebo mužů při jakékoliv činnosti, ve vztazích nebo příležitostech anebo nemají žádný vliv na rovné příležitosti žen a mužů.

Genderový budgeting = rozpočtování z hlediska rovných příležitostí žen a mužů (genderové rozpočtování) je uplatněním **genderového mainstreamingu** v rozpočtovacím procesu. Myslí se tím hodnocení rozpočtů z hlediska genderu, při němž se na všech úrovních rozpočtového procesu bere ohled na otázku pohlaví s cílem prosazování rovnosti žen a mužů v procesu rozpočtování veřejných finančních prostředků. Je to princip sestavování veřejných rozpočtů a přerozdělování finančních prostředků, při kterém je použita genderová analýza při posuzování jejich dopadu na ženy a muže s cílem zajistit přibližnou genderovou rovnost výdajů a příjmů rozpočtu. Jde o spravedlivější přerozdělování finančních prostředků z hlediska rovného přístupu k čerpání finančních zdrojů, které společnost vytvořila na zabezpečování potřeb a zájmů jak žen, tak mužů.

Genderový mainstreaming = je metoda k odstraňování nerovnosti mezi pohlavími. Je založena na tom, že ve všech koncepcích, rozhodovacích a vyhodnocovacích procesech se ve všech fázích jejich přípravy a provádění jako jedno z hodnotících hledisek používá i hodnocení pozitivního nebo negativního dopadu rozhodnutí na muže a na ženy (genderová analýza).

Kvóty = jedna z forem pozitivních akcí, opatření s cílem napravit předcházející nerovnost obvykle ve vztahu k rozhodovacím pozicím nebo k přístupu ke školení či zaměstnání, které definuje určitý podíl míst pro určitou skupinu. Jedná se o jednu z forem afirmativních/positivních opatření. (Např. některé politické strany v zemích EU uplatňují kvóty na kandidátních listinách tzv. zipovým systémem, tzn. že se na nich střídá vždy žena a muž. Na jiných kandidátkách může být 40 % žen, 40 % mužů a zbytek ponechán „volné soutěži“).

Lidská práva žen = práva žen a dívek jako integrální a nedělitelná část všeobecných lidských práv zahrnující také reprodukční práva.

Mateřská dovolená = mateřská dovolená souvisí s porodem a péčí o narozené dítě a trvá 28 týdnů. Narodily-li se dvě a více dětí, trvá 37 týdnů. Mateřskou dovolenou nastupuje těhotná žena 6–8 týdnů před termínem porodu. Nastane-li porod dříve, než určil lékař a žena (zaměstnankyně) tak vyčerpá méně než 6 týdnů mat. dovolené, náleží jí mat. dovolená ode dne jejího nástupu až do uplynutí 28 týdnů. Ale vyčerpá-li zaměstnankyně z mateřské dovolené méně než 6 týdnů z jiného důvodu, náleží jí mat. dovolená ode dne porodu pouze do uplynutí 22 týdnů (v případě narození dvou a více dětí 31 týdnů). Mateřská dovolená nesmí být v souvislosti s porodem kratší než 14 týdnů. V žádném případě nemůže končit ani být přerušena před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu.

Násilí založené na genderu / sexuální násilí = jakýkoliv druh násilí s použitím nebo výhrůžkou fyzické nebo emocionální síly, včetně znásilnění, domácího násilí, sexuálního obtěžování nebo incestu.

Obtěžování na pracovišti z důvodu pohlaví = když v souvislosti s příslušností osoby k jednomu pohlaví dojde k nežádoucímu chování, jehož cílem nebo výsledkem je narušení důstojnosti této osoby a vytváření zastrahujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážejícího prostředí.

Pohlaví = biologicky podmíněné rozdíly mezi ženami a muži, které jsou univerzální. Jsou to biologické vlastnosti, které odlišují lidské bytosti jako ženy a muže, zejména odlišnosti týkající se pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic.

Reprodukční práva = právo jakékoliv osoby nebo páru se svobodně a odpovědně rozhodnout zda, kolik a kdy budou mít děti, právo na informace a prostředky učinit takové rozhodnutí a právo získat nejvyšší možnou úroveň sexuálního a reprodukčního zdraví.

Rodičovská dovolená = k prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký o ni požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku tří let.

Rovné příležitosti pro ženy a muže = požadavek rovných výchozích podmínek pro účast žen a mužů na ekonomickém, politickém a sociálním životě. Rovné příležitosti znamenají odstranění viditelných i neviditelných překážek na základe pohlaví. Patří sem např. zajištění rovných příležitostí na trhu práce, vytváření podmínek pro sladování pracovního a rodinného života, aktivity

proti násilí na ženách, podpora účasti žen v rozhodovacích procesech, odstraňování genderových stereotypů ve vzdělávání, otázka reprodukčních práv apod.

Segregace zaměstnání horizontální = rozdělení pracovního trhu na sektory/typy zaměstnání v nichž dochází ke koncentraci žen nebo mužů. Tato segregace je často doprovázena odlišným finančním ohodnocením jednotlivých zaměstnání a sektorů.

Segregace zaměstnání vertikální = koncentrace žen a mužů na odlišných stupních zaměstnání ve smyslu úrovně odpovědnosti a pozice. Nerovný přístup k funkčnímu postupu, k rozhodovacím pozicím, jak v zaměstnání, tak ve veřejném životě.

Sexuální obtěžování na pracovišti = jednání sexuální povahy v jakékoli formě, které je dotčeným zaměstnancem oprávněně vnímáno jako nevtíkané, nevhodné nebo urážlivé a jehož záměr nebo důsledek vede ke snížení důstojnosti fyzické osoby nebo k vytváření nepřátelského, ponižujícího nebo zneklidňujícího prostředí na pracovišti nebo které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí, které ovlivní výkon práv a povinností vyplývajících z pracovně právních vztahů.

Skleněný strop / neviditelná bariéra = tradiční postoje, předpoklady a hodnoty, které brání posílení pozic žen v plné účasti na životě společnosti. Bariéra, na kterou ženy narážejí při svém profesním postupu. Zaprčiňuje, že ženy jen zřídka dosahují nejvyšších politických, ekonomických, akademických a profesních pozic. Skleněný strop spočívá ve znemožňování přístupu buď přímo na tyto pozice, anebo k cestám, které tento přístup otevírají, a to formálními i neoficiálními a skrytými způsoby. Strop je hranice, kam až jsou ženy ve svém postupu „vpuštěny“, výraz skleněný metaforicky vyjadřuje, že žena díky již dosaženým profesním kvalitám na špičkovou pozici „dohlédne“ a dokáže si představit působení v ní. Začne-li ovšem vyvíjet snahu do této vrcholové pozice postoupit, naráží na neviditelnou a těžko definovatelnou překážku v podobě snah namířených proti jejímu postupu.

Sladění práce a rodinného života = rozvoj struktury a organizace pracovního prostředí tak, aby umožňovalo kombinaci pracovních a rodinných/domácích povinností pro ženy i muže. Popisuje možnosti, jak sladit péči o děti s uplatněním v zaměstnání. Týká se přístupu zaměstnanců/zaměstnankyň k pracovnímu a osobnímu životu a strategií a politik zaměstnavatelů vůči svým zaměstnancům. Patří sem také vstřícný přístup k rodině (tzv. family-friendly přístup), který je založen na větším vzájemném respektu zájmů zaměstnavatelů a zaměstnanců. Řešením je například zavádění netradičních

flexibilních pracovních režimů – práce na zkrácený pracovní úvazek (part time working), pružná (klouzavá) pracovní doba (flexitime), práce z domova, práce na dálku (homeworking nebo teleworking), práce na zavolání (call on working), sdílení pracovního místa (job-sharing), střídání pracovního místa (job-rotation), stlačený pracovní týden/týdny (compressed work-weeks) nebo zaměstnávání prostřednictvím zprostředkovatelských agentur (subcontracting) a poskytování dalších možností zaměstnaneckých výhod. Způsob rozdělení rolí a povinností v rodině je v naší společnosti dosud ve velké míře založen na genderových stereotypech (žena se věnuje více rodině na úkor práce, muž se věnuje naopak spíše práci na úkor rodiny). Nevstřícný přístup zaměstnavatelů k zájmům rodiny tudíž postihuje mnohem více ženy než muže.

Směrnice Evropské unie týkající se rovného zacházení = směrnice, které rozšiřují chápání principu rovného zacházení pro muže a ženy oproti původní definici v Římské smlouvě, která zahrnovala pouze požadavek stejné odměny za stejnou práci. Princip rovného zacházení pro muže a ženy byl později rozšířen i na přístup k práci, vzdělávání, na pracovní postup, sociální zabezpečení, na osoby samostatně výdělečně činné, stejně tak jako na osoby na **rodičovské dovolené**. Např. Směrnice Rady 2004/113/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování.

Stejná odměna za stejnou práci a za práci stejné hodnoty (§13 zákoníku práce) = zaměstnavatel je povinen dodržovat zásadu poskytování stejné mzdy nebo platu a jiných peněžitých plnění a plnění peněžitě hodnoty, popřípadě odměny za stejnou práci a za práci stejné hodnoty.

Zákaz diskriminace při přístupu k zaměstnání (zákon o zaměstnanosti, §4/2) = při uplatňování práva na zaměstnání je zakázána přímá i nepřímá diskriminace z důvodu pohlaví, sexuální orientace, rasového nebo etnického původu, národnosti, státního občanství, sociálního původu, rodu, jazyka, zdravotního stavu, věku, náboženství či víry, majetku, manželského a rodinného stavu nebo povinností k rodině, politického nebo jiného smýšlení, členství a činnosti v politických stranách nebo politických hnutích, v odborových organizacích nebo organizacích zaměstnavatelů; diskriminace z důvodu těhotenství nebo mateřství se považuje za diskriminaci z důvodu pohlaví. Za diskriminaci se považuje i jednání zahrnující podněcování, navádění nebo vyvolávání nátlaku směřujícího k diskriminaci.

Zásada rovného zacházení s muži a ženami = „zásadou rovného zacházení“ se rozumí neexistence žádné přímé nebo nepřímé diskriminace na základě pohlaví.

ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
ČSÚ	Český statistický úřad
EP	Evropský parlament
GPG	Gender Pay Gap
ILO	Mezinárodní organizace práce (International Labour Organisation)
ISCED 97	Standardní mezinárodní klasifikace vzdělání (International Standard Classification of Education 97)
ISPlat	Informační systém Plat
ISPV	Informační systém o průměrném výdělku
KDU-ČSL	Křesťansko demokratická unie-Česká strana lidová
KKOV	Klasifikace kmenových oborů vzdělání
KSCM	Komunistická strana Čech a Moravy
KZAM-R	Klasifikace zaměstnání
MFČR	Ministerstvo financí ČR
MOČR	Ministerstvo obrany ČR
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
MSP	Ministerstvo spravedlnosti ČR
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NH	národní hospodářství
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
NS	Nejvyšší soud
ODS	Občanská demokratická strana
OKEČ	odvětvová klasifikace ekonomických činností
OSVČ	osoby samostatně výdělečně činné
PAD	perorální antidiabetika
PN	pracovní nescopnost
RZP	rychlá záchranná pomoc
PSP ČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR
SLDB	sčítání lidu, domů a bytů (poslední SLDB bylo realizováno k 1. 3. 2001)
SOŠ	střední odborná škola
SŠ	střední škola
SZ	Strana zelených
ÚIV	Ústav pro informace ve vzdělávání
UPT	umělá přerušení těhotenství
ÚS	Ústavní soud
ÚZIS ČR	Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky
v r.	v roce
věk. skup.	věková skupina
VŠ	vysoká škola
VŠPS	výběrové šetření pracovních sil
ZN	zhoubné novotvary
ZŠ	základní škola

ISBN 978-80-250-1854-5

Vydaly v prosinci 2008

Úřad vlády

KÓD PUBLIKACE: 1415-08